

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ÜÇÜNCÜ SÛRE-İ CELÎLE
ÂLİ İMRÂN SÛRE-İ CELÎLESİ
Medenî(; Medîne-i Münevvere döneminde inmiş)dir.
200 âyet-i kerîmedir.

O Rahmân ve O Rahîm olan Allâh'ın ismiyle!

1- Elif! Lâm! Mîm!

2- Allâh ki; Kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur!

(Ezelî ve ebedî olan Zât'ına âit bir hayatla) **Hayy'dır**; (yaratıklarını yönetme ve koruyup kollama işini dâima üstlenmiş bulunan bir) **Kayyûm'dur**.

3- O, (verdiği haberlerde) hak ile iç içe olan o Kitabı sana, öncesinde bulunan (geçmiş kitap)ları doğrulayıcı olarak peyderpey indirmiştir, Tevrât'ı ve İncil'i ise top yekûn bîr halde indirmiştir!

4- (Allâh-u Te'âlâ) bu (Kur'â)ndan önce (Tevrât ve İncil'i, kendi dönemlerinde bulunan) insanlar için (yol gösterici) birer hidâyet olarak (indirmiştir)! O, (hakkı bâtıldan ayıran) Furkan (vasfına hâiz Kur'ân)ı da indirmiştir.

O kimseler ki Allâh'ın (kitaplarının) âyetlerini (ve peygamberleri vasıtasıyla gösterdiği mucizeleri) inkâr etmişlerdir; (kâfirliklerinden dolayı) **gerçekten kendileri için çok şiddetli büyük bir azap vardır. Allâh (, iradesi engellenemeyecek ve azap etmesine mâni olunamayacak yegâne güce sahip bir) Azîz'dir;** (bir benzerine kimsenin güç yetiremeyeceği kadar da) **intikam sahibidir.**

5- Şüphesiz ki Allâh; ne yerde, ne de gökte (bulunan ufak büyük) hiçbir şey Kendisine gizli kalmaz!

6- Ancak O'dur O Zât ki; (erkeklik, dişilik, siyahlık ve beyazlık gibi şekillerden hangisini) nasıl dilemekteyse rahimlerde size öylece suret vermektedir!

O (saltanatında) Azîz ve (yönetiminde) Hakîm olan Zât'tan başka hiçbir ilâh yoktur.

7- Ancak O'dur O Zât ki; sana o (eşsiz bir) Kitab (olan Kur'ân)ı indirmiştir. Ondandır bir kısmı, (manası anlaşılacak derecede kısalıktan ve farklı yönlerde ihtimalli olmaktan korunmak suretiyle) muhkem (ve sağlam kılınmış) birtakım âyetlerdir ki onlar o Kitab'ın anası (ve esası olduklarından, helâl ve haram gibi hükümlerde başvurulacak yegâne kaynak)dır(lar). Bir de (kısalığından veya muhkem bir âyetle çeliştiğinden dolayı farklı tefsirlere müsait bulunan) diğer müteşâbih (âyet)ler! Artık o kimseler ki kalplerinde (haktan bâtıla doğru bir sapma ve) bir meyil vardır; işte onlar (insanları din adına) fitne(ye düşürmek) isteğiyle ve onu

(canlarının istediği gibi) **te'vîl etme arzusuyla, o** (Kur'â)ndan **müteşâbih olanın peşine düşerler** (de onun sadece dış manasıyla yetinirler ve yanlış yorumlarla onu tahrife yeltenirler). **Hâlbuki onun** (tefsirinin nereye varacağını ve gerçek) **te'vîlini Allâh'tan başkası bilemez** (ve kimse "Kesinlikle bunun bundan başka manası yoktur!" diyemez)!

İlimde (son derece derinleşerek) **râsih olanlar ise** (sapık fikirlilerin yaptığı gibi, müteşâbih âyetlerin manalarını karıştırmayıp): **"Biz on(lar)a** (Allâh-u Te'âlâ'dan geldiği şekliyle) **iman ettik,** (muhkem ve müteşâbih âyetlerin) **hepsi** (de, kelâmında hiçbir çelişki bulunmayan) **Rabbimiz nezdinden** (indirilmiş)**dir."** **derler. Zaten** (duyuların tesirinden kurtulmuş) **hâlis akıllara sahip olanlardan başkası** (Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan öğütleri) **iyice düşünemez!**

8- (İlimde râsih olan âlimler, Kur'ân'ın te'vîli hakkında sapıtanları görünce derler ki:) **"Ey Rabbimiz! Bizi** (muhkem ve müteşâbih âyetlerin tümüne inanmaya) **hidâyet buyurduktan sonra,** (kalplerini razı olmadığını yorumlara kaydırmanın kimselere yaptığı gibi, bizim) **kalplerimizi** (de müteşâbihleri araştırmaya meylettirerek haktan) **kaydırma ve bize tarafından bir rahmet bahşet** (ki, hakta sebata muvaffak olalım ve günahlarımızdan kurtulalım)! **Şüphesiz ki** (karşılık beklemeden bolca bağış yapan) **Vehhâb Sensin, ancak Sen!**

9- **Ey Rabbimiz! Gerçekten kendisi(nin geleceği)nde hiçbir şüphe bulunmayan büyük bir gün**(de hesaba çekmek) **için insanları toplayacak olan Sensin! Muhakkak ki Allâh** (herhangi bir kimseye vermiş olduğu) **sözü bozmaz!"**

Muhkem âyetler, misale muhtaç olmayacak derecede çoktur. Müteşâbih âyetlere bir misal verecek olursak: "Rahman Arş üzerine istiva ettif (Tâhâ Sûresi 5) kavli-i şerifini gösterebiliriz. Burada geçen "İstiva" kelimesi, lügate göre; "Oturma, kudret, istilâ ve hâkimiyet" gibi manalara müsait bir lafızdır. Ancak "Oturma" manası, muhkem âyetlerden olan: "O'nun misli hiçbir şey yoktur?" (şûra Sûresi: 11'den) kavli şerifiyle tamamen çeliştiğinden, lügatte bulunan bu mananın verilmesi imkânsız hale gelmiştir. Bu durumda Ehl-i Sünnet ulemâsı; selef ve halef olmak üzere iki türlü îzâh şekli geliştirmişlerdir. Selef tarifine dâhil olanlar, daha sâlim yolu tercih ederek, müteşâbih lafızları tefsir ve te'vîlden kaçınıp, "İstiva" gibi âyet-i kerîmede geçen lafzın kendisini kullanmışlar, halef ise; yanlış yorumlara sebebiyet vermemek için daha sağlam yolu benimseyerek, "Kudret hakimiyet ve istilâ" gibi müsait manalarla te'vîl etmişlerdir. 'Muhkem ve müteşâbih' tabirlerinin farklı tarif ve misalleri için bakınız! Rûhu'i-Furkan: 3/330-341

10- **O kimseler ki kâfir olmuşlardır; gerçekten ne malları, ne de çocuktan, Allâh(ın azâbın)dan hiç bir şeyi asla kendilerinden defedemeyecek** (ve rahmetinden hiçbir şeyi de temin edemeyecek)tir. **İşte sana! O** (cehennem) **ateşin(in) odunları, onlardır ancak onlar!**

Bu âyet-i kerîmede geçen kâfirlerden maksadın; Negrân Hristiyanları yahut Kureyza ve Nadîr Yahudileri veya Arap müşrikleri olduğu hakkında müfessirlerden birkaç görüş nakledilmişse de, hepsinin birlikte düşünülmesine bir engel yoktur.

11- (Bu kâfirlerin, hakkı inkâr yolundaki gidişatı) **Firavun hanedanı ve onlardan önce olanların âdeti gibidir ki, onlar Bizim** (peygamberler vasıtasıyla gönderdiğimiz) **âyetlerimizi yalanlamışlardı da, günahları sebebiyle Allâh hemen onları yakalayivermişti.**

Allah (inkarcılara karşı) **azabı çok şiddetli olan bir Zât'tır.**

12- (Habîbim!) **O kâfir olmuş** (Yahudilere ve müşrik) **kimselere de ki: "Pek yakında mağlup edileceksiniz ve cehenneme sürgün edileceksiniz. O ne kötü döşek olmuştur!"**

13- (Ey sayılarının ve silahlarının çokluğuna aldanmış Yahudiler! Bedir günü muharebe

meydanında) **birbiriyle karşılaşmış olan** (mümin ve müşrik) **iki cemaatte sizin** (çok yakında yenik düşeceğinizi anlayabilmeniz) **için gerçekten büyük bir âyet vardı,**

(Rasûlüllah (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) ve ashabından oluşan) **bir cemaat Allâh yolunda savaşıyor, kâfir olan diğer bir topluluk ise, (açıkça) göz görüşüyle onları kendilerinin (bine yaklaşan sayılarının) iki misli (fazla olarak) görüyorlardı.**

I (Kâfirler Müslümanların üç katı fazla olmalarına rağmen, müminler) onları kendilerinin iki misli (altı yüz kişi) olarak görüyorlardı (ki: "Sabırlı yüz kişinin, iki yüz kişiye galip kılınacağı" vaadine yakînen inandıkları için sebat edebilsinler). I

Allâh dilediğini yardımıyla destekler. İşte sana! Şüphesiz ki (Allâh'ın) **bu** (şekilde azı çok, çoğu ise az görünen bir hale sokması)nda, **basîret** (ve isabetli görüş)lere **sahip olanlar için elbette pek büyük bir ibret vardır.**

Bedir muharebesinde Rasûlüllah (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) ve ashabı üçyüzonüç kişi olup, yetmiş yedisi muhacirlerden, ikiyüzotuzaltısı ise ensârdandı. Muhacirlerin sancaktarı Ali ibni Ebî Tâlib (Radiyallâhu anh), ensârın bayraktarı ise Sa'd ibni Ubâde idi. Mekke müşriklerinin sayısı da dokuzyüzelli kadardı. Rasûlüllah (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in hicretten sonra katılmış olduğu ilk savaş olma özelliğine sahip olan Bedir vakasında birçok mucize zuhur etmişti ki, bu âyet-i kerîmede de bunlardan biri konu edilmektedir.

Şöyle ki; Enfâl Sûresinde beyan edildiği üzere; müşrikler korkup kaçmasın diye Allâh-u Te'âlâ evvela müminleri onların gözünde çok az göstermiş, bu görüşle üzerlerine saldırdıklarında ise, onları kendilerinin iki misli olarak bindokuzyüz kişi kadar kalabalık göstermiştir. Demek ki az ve çok gösterme mucizeleri, aynı durum için söz konusu olmayıp, farklı haller hakkındadır.

14- O nefse hoş gelen şeylerin; kadınların, oğulların, altın ve gümüşten yığın yapılmış çok malların, (yaratılışından alını beyaz ve bedeni alacalı olarak) alâmetlenmiş / yaylıma salınmış / (soylu ve güzel cins) atların, (deve, sığır, koyun ve keçi cinsinden) davarlar ve ekinlerin sevgisi insanlar için iyice süslü (ve çekici) kılınmıştır.

İste sana! Bu (sayılanlar), **o en âdi** (ve geçici dünya) **hayatın**(ın basit menfaatlerini temsil eden) **metâ'idir**(lar). **Allâh ise, (en) güzel dönüş yeri** (olan cennet) **ancak Kendi nezdinde bulunan Zat'tır.**

15- (Rasûlüm!) De ki: "İşte size! Bu (anlatıla)n(lar)dan **daha iyisini haber vereyim mi size?** (Günahlardan) **hakkıyla sakınmış olan kimseler için Rableri nezdinde, içlerinde ebedi kalıcılar olarak** (köşklerinin ve ağaçlarının) **altlarından ırmaklar akmakta bulunan pek kıymetli cennetler,** (hayız, nifas ve haset, fesat gibi hoş karşılanmayan vasıflardan) **tertemiz kılınmış eşler, Allâh'tan da büyük bir rıza** (ve memnuniyet) **vardır** (ki, ardında hiçbir kızgınlık bulunmamaktadır).

Allâh tüm kulları(n yaptıklarını hakkıyla gören ve iyiliklere sevap, kötülöklere ise azapla karşılık verecek olan bir) **Basîr'dir.**

16- (Methedilen cennetler) o kimseler (için hazırlanmıştır) **ki: 'Ey Rabbimiz! Şüphesiz biz** (davetine icâbeten) **iman ettik. Öyleyse** (sözünü yerine getirerek) **bizim için günahlarımızı mağfiret et ve** (fazl-u kereminle) **bizi o** (cehennem) **ateşin(in) azabından koru!** demektedirler.

17- (Emirleri tutmaya, yasaklardan sakınmaya ve karşılaştıkları belâlara karşı) sabredenleri, (niyetlerinde, sözlerinde ve tüm işlerinde) **doğru olanları,** (itaat ve duaya devam ederek) **kunût yapanları,** (mallarından bir kısmını Allâh yolunda harcayarak) **infak edenleri ve** (günahlarının affı için) **seher** (vakit)ler(in)de **istiğfarda bulunanları** (özellikle methederim)!"

18- Allâh, şüphesiz (taksim ve tayin ettiği rızıklarla eceller, kullarına emir buyurduğu hükümler ve karşılığında vaat ettiği sevaplarla azaplar dâhil hiçbir hususta) **Kendisinden başka adaleti** (icra ve) **ikame etmekte olan hiçbir ilâh bulunmadığı gerçeğine şahitlikte bulunmuştur.**

(O'nun büyük kudretini gören) **melekler ve ilim sahipleri** (olan peygamberler ve âlimler) **de** (aynı şahitliği ikrar etmiştir). **O** (hiç yenilmeyip dâima galip gelen ve her işi yerli yerinde olan) **Azîz ve Hakîm olan Zât'tan başka hiçbir ilâh yoktur!**

19- Şüphesiz ki Allâh nezdinde o (gerçek ve makbul) **din ancak İslâm'dır. O kendilerine** (Tevrât ve İncil) **kitap(ları) verilmiş olan** (Yahudi ve Hristiyan)lar, (İslâm'ın hak olduğuna dâir kesin) **ilim onlara geldikten sonra,** (hak ve hakikati anladıkları halde) **ancak aralarında bulunan bir kıskançlıktan dolayı ayrılığa düşmüştür.**

(Bu yüzden Rasûlullah (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in ve İslâm'ın doğruluğuna, Uzeyr ve İsâ (Aleyhimesselem)in Allâh'ın kulu olduğuna inanmak gibi itikadı konularda hak üzere birleşememişlerdir. Kimi Rasûlullah (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)i ve İslâm'ı tümüyle nefyetmiş, kimi; Araplara mahsus olarak doğru kabul etmiş, kimi İsâ ve Uzeyr (Aleyhimesselem)ı Allâh'ın kulu ve rasûlü olarak görmüş, kimi de oğlu kabul ederek kâfir olmuştur.)

Her kim Allâh'ın (kitaplarının) **âyetlerini** (ve hak dinin ancak İslâm olduğuna delâlet eden hüccetleri) **inkâr ederse şüphesiz ki Allâh, muhasebesi pek çabuk olan Zât'tır.** (Tüm kullarının hesabını, dünya saatlerinden altı saate denk gelen kısa bir süre içinde tamamlayacaktır.)

20- (Habîbim! Bunca deliller getirdikten sonra) artık eğer (Yahudi ve Hristiyanlar yine de) **seninle** (din konusunda) **çekişecek olurlarsa, o zaman de ki: "Ben de kendimi Allâh'a teslim ettim, bana hakkıyla uymuş olan(lar) da!"** (Demek ki; peygamberlerin ve âyetlerin kendisine davet ettiği ve bunca delillerin lehine kâim olduğu dosdoğru din, Allâh'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın O'na kayıtsız şartsız teslim olarak Müslüman olmaktır. Sizin yolunuz ise; peygamberlere Allâh'ın oğlu diyerek ve kitaplarınızın işinize gelmeyen hükümlerini değiştirerek şirk koşmaktır ki bu, "Kendini Allâh'a teslim etme" mefhumuna tamamen zıttır.)

(Habîbim!) **Yine o kendilerine kitap verilmiş olan kimselere ve** (Arap müşrikleri gibi okuma yazma bilmeyen kitapsız) **ümmîlere:** "(Bana uyanlar İslâm'a girdiği gibi) **siz de İslâm'a girdiniz mi?** (Yoksa hâlâ kâfirliğinize devam mı edeceksiniz?)" **de!**

Artık eğer İslâm'ı kabul ederlerse, gerçekten (sapıklıktan ayrılıp, doğru yola) **hidâyet bulmuşlardır.**

Ama eğer (hak dîni kabulden) **yüz çevirirlerse,** (sana bir zarar veremezler. Zira) **senin üzerine düşen** (onları doğru yola kavuşturmak değil,) **ancak tebliğ** (vazifesi)**dir.**

Allâh tüm kulları(n yaptıklarını hakkıyla görüp bilen ve hak ettikleri karşılıkları mutlaka verecek olan bir) Basîr'dir.

21- Şüphesiz o (Yahudi ve Hristiyan) **kimseler ki; Allâh'ın âyetlerini inkâr etmektedirler,** (kendilerince de meşru' ve) **hak olmayan bir nedenle o peygamberleri öldürmektedirler ve insanlar içinden adaletle emretmekte olan kimseleri katletmektedirler; işte onları çok acı verici büyük bir azapla müjdele!**

22- İşte sana! Onlar, ancak öyle kimselerdir ki; yaptıkları (iyilikler) dünyada da âhirette de boşa gitmiştir.

(Bu yüzden kendilerine dünyada lanet ve rüsvaylık, âhirette de sonsuz azap vardır. İki cihanda da) **onlar için** (Allâh'ın azabına karşı) **yardımcılardan hiçbiri de yoktur.**

23- (Habîbim!) Kendilerine o (Tevrat) **kitab(ındaki malûmât)dan büyük bir nasip verilmiş olan kimseleri görmedin mi ki,** (kimin doğru, kimin yanlış olduğuna dâir) **aralarında hüküm**

versin diye Allâh'ın (Tevrât) kitabına çağrılıyorlar, sonra içlerinden bir fırka (bile bile Allâh'ın kitabına müracaattan) dönüyor. Zaten onlar yüz çevir(meyi âdet edin)en kimselerdir!

24- İşte sana! Bu (şekilde hakkı kabulden yüz çevirmeleri), şu sebeptedir ki; gerçekten o (Yahudi ola)nlar: "(Buzağıya taptığımız süreye karşılık) sayılı birtakım günler dışında o (cehennem) ateş(i) bize asla dokunmayacaktır." de(mek suretiyle azap konusunu hafife almışlar ve ateşte kalma süresini küçümse)mişlerdir ve(: "Biz Allâh'ın oğulları ve dostlarıyız! Bu yüzden, azap etse bile bize ancak çok az bir zaman azap eder!", "Peygamber babalarımız bize şefaet edecektir!" gibi sözler sarf ederek) dinleri hakkında uydur(up konuş)muş buldukları (o yalan yanlış) şeyler kendilerini aldatmış (ve boş kuruntulara daldırmış)tır.

25- Artık (onların durumu) nasıl olacak o zaman ki; kendisi(nin gerçekleşmesi)nde hiçbir şüphe bulunmayan büyük bir gün(ün muhasebesi) için onları (manevi huzurumuza) toplamış olacağız da, herkese kazanmış olduğu şey(in karşılığı) tastamam ödenecek ve (günahları artırılıp, sevapları eksiltmek suretiyle) kendileri zulme uğratılmayacaklardır?

26- (Habîbim! Madem ki ümmetinin Allâh yolunda cihâdı ilerletip İslâm'ı dünyaya hâkim kılarak Acem ve Rum hükümdarlıklarının saltanatlarına sahip olmasını istiyorsun, öyleyse bana dua ederken) de ki:

"Ey mülkün Mâliki olan Allâh! (Saltanat ve) mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden de mülkü çekip alırsın! Dilediğini (dünyada yahut âhirette veya her ikisinde de yardım ve tevfiğine mazhar kılarak) aziz (ve değerli) edersin, dilediğini de (iki cihanda rezîl-ü rüsvay ederek) zelil (ve alçak) edersin!

Bütün hayırlar (ve şerler) ancak Senin (kudret) elindedir (ki, onun mâhiyeti kullarca malum değildir). Şüphesiz ki Sen (güçlü veya âciz kılma, yüceltme ya da alçaltma dâhil) her şeye (hakkıyla gücü yeten bir) Kadîr'sin!

27- (Gecenin saatlerinden bir kısmını eksiltip gündüze katarak) geceyi gündüze girdirirsin, (gündüzün saatlerini noksanlaştırıp geceye ilâve ederek) gündüzü de geceye girdirirsin. Ölüden diriye çıkarırsın; diriden de ölüyü çıkarırsın! Dilediğini de (darlık ve fakirliğe uğratmadan) hesapsız olarak rızıklandırırırsın!"

Müfessirler burada geçen "Ölü ve diri" tabirlerini maddî ve manevî olmak üzere iki kısma ayırmışlar, maddî ölüye; insan suyunu ve yumurtayı, diriye de; insanı ve civcivi misal getirmişler, manen ölü ve diri kabul edilen şeylere ise; kâfir-mümin, âlim-câhil gibi örnekler zikretmişlerdir.

28- İnananlar müminleri bırakıp da kâfirleri dostlar edinmesin! İşte sana! Kendileri tarafından (gelebilecek,) sakınılması gereken büyük bir şeyden sakın(arak takıyye yap)manız dışında kim bunu yaparsa, işte o, Allâh(in dostluğun)dan (ve dininden) yana en ufak bir şeyde (karar kılmamış, dostluk ve dindarlık denilebilecek en ufak bir vasfa bile sahip) olmamıştır.

Allâh sizi Kendi Zât'ından sakındırmaktadır (ki, düşmanlarıyla dostluk ederek gazabına hedef olmayasınız).

Zaten (ölümünüzden sonra) varış(ınız) ancak Allâh'adır. (O halde emirlerine karşı gelenler için O'nun katında sonsuz azaplar hazır olduğunu bilin de dostluk ve düşmanlık ilişkilerinizi ona göre ayarlayın.)

Bu âyet-i kerîmeden anlaşıldığına göre; yönetim kâfirlerin elinde bulunduğu yerlerde can ve

mal emniyetinden korkan bir Müslümanın, içinde düşmanlık gizleyip onlarla zahiren dost geçinmesi ve haram bir kanı ya da haram bir malı helâl görmek gibi yasaklara düşmeksizin, kalbi iman dolu olduğu halde kendini müdafaa için diliyle onlardan olduğunu söylemesi caizdir. (Nesefî, Beyzâvî, Hâzin, Âlûsî)

29- (Habîbim!) De ki: "(Kâfirlerle dostluk gibi niyetlerden) göğüslerinizde bulunan şeyi gizlerseniz yahut onu açıklarsanız, Allâh onu bilmektedir. O, (sizin gizledikleriniz ve açıkladıklarınızdan öte,) göklerde olanları da, yerde bulunanları da (hakkıyla) bilmektedir. Allâh (kâfirlerin dostluğundan el çekmemeniz halinde sizden intikam almak dâhil) her şeye (hakkıyla gücü yeten bir) Kadîr'dir."

30- Her nefis, (dünyada) hayırdan yapmış olduğunu da, kötülükten işlemiş bulunduğunu da hazırlanmış bir şey olarak (karşısında) bulacağı gün isteyecektir ki; keşke gerçekten kendisiyle o (günün ve o suçu)nun arasında pek uzak bir mesafe bulunmuş olsaydı (da, o güne hiç kavuşmasaydı ve günahlarının cezasıyla asla karşılaşmasaydı)! Allâh sizi Kendi Zât'ın(a karşı gelip de azabına uğramanız)dan sakındırmaktadır. Allâh tüm kullara (karşı son derece esirgeyici olan bir) Raûf dur. (Bu yüzden gazabına uğramamaları için onları uyarmaktadır.)

31- (Habîbim! Ehl-i Kitap, müşrik veya Müslüman; Allâh'ı sevdiğini iddia eden herkese) de ki: "Eğer siz Allâh'ı seviyor olduysanız, bana hakkıyla uyun ki Allâh da sizi sevsin(; sizden razı olup sevap versin) ve sizin için günahlarınızı örtsün. Allâh (Kendisini sevenlerin günahlarını çokça bağışlayan bir) Ğafûr'dur; (Habîbine uyararak sevgisini kazananlara da çok acıyan bir) Rahîm'dir."

32- (Rasûlüm!) De ki: "(Allâh'a olan sevginizi ispat etmek için) Allâh'a da itaat edin, o Rasûle de! Eğer (itaati kabulden) yüz çevirirseniz, (o zaman inkâra düşmüş olursunuz,) şüphesiz ki Allâh o kâfirleri sevmez(; kendilerinden razı olmaz ve günahlarını bağışlamaz)."

33- Gerçekten Allâh(, beşerin babası) Âdem'i, (peygamberlerin pîri) Nûh u, İbrahim'in âlini ve İmrân'ın ailesini (peygamber ocağı olma şerefine ve hem rûhânî hem de cismânî birtakım özelliklere mazhar kılarak,) o (kendi dönemlerinde bulunan) âlemler üzerine seçmiştir.

Âyet-i celîledeki: "İbrâhîm âli'nden maksat; İbrahim (Aleyhisselâm)ın oğulları olan İsmâ'îl ve İshâk (Aleyhimesselem) ile İsmâ'îl (Aleyhisselâm)ın zürriyetinden olan Muhammed (Sallâllahu Aleyhi ve Sellem), bir de İshâk (Aleyhisselâm)ın nesli Ya'kûb (Aleyhisselâm) ve onun torunlarından gelen binlerce Benî İsrâîl peygamberleridir.

"İmrân'ın âli" hakkında iki görüş vardır: Bazılarına göre; Yashur oğlu İmrân'ın oğulları olan Mûsâ ve Harun (Aleyhimüselâm) kastedilmiş, kimine göreyse; Mâsân oğlu İmrân'ın kızı Meryem ve oğlu İsâ (Aleyhimüselâm) murad edilmiştir.

34- (İki ailenin) bir kısmı diğer bir kısmın parçası olan pek şerefli bir zürriyet olarak (Allâh-u Te'âlâ'nın bu seçimine mazhar kılınmışlardır)!

Allâh (insanların sözlerini çok iyi duyan bir) Semî'dir; (peygamberlik gibi önemli bir mevkiye kimin daha elverişli olduğunu çok iyi bilen bir) Alîm'dir.

35- Hani (Meryem'in annesi olan, Mâsân oğlu) İmrân'ın hanımı (Hanne binti Fâkûzâ): "Ey Rabbim! Gerçekten ben karnımda bulunanı (bütün görevlerden) âzâd ed(ip Beyt-i Makdis hizmetine vakfedil)miş biri olarak Senin için adadım! Öyleyse (bu adağımı) benden kabul eyle!

Şüphesiz ki (yalvarış ve yakarışları çok iyi duyan) **Semî' de**, (niyet ve azimleri en iyi bilen) **Alîm de, Sensin ancak Sen!" demişti.**

36- Fakat o (karnındaki çocuğu)nu (kız olarak) **doğurunca, -Allah onun doğurmuş olduğu şeyi** (ve ona ne ümitler bağladığını) **çok iyi bilmekteyken- yine de o**, (kız çocuğunun, Beyt-i Makdis'in hizmetine elverişli olamayacağı düşüncesiyle): **"Ey Rabbim! Muhakkak ben onu bir dişi olarak doğurdum! Oysa erkek, dişi gibi değildir.** (Zira dişinin sürekli camide bulunmasına özrü mâni olabilir, erkeklerle biryerde bulunması da caiz değildir, kadının güç zafiyetiyle başlı başına bir engeldir. Erkekse böyle değildir, onun için ben Senden erkek istemiştim! Ama verdiği razıyım. İşte şimdi) **gerçekten ben ona Meryem adını taktım. Şüphesiz ki böylece ben onu da, zürriyetini de o taşlan**(arak Allâh'ın rahmetinden uzaklaştırılmış şeytan(ın tasallutun)dan **Sana sığındırıyorum** (ve böylece onları korumana ismarlıyorum)!" **demişti.**

37- Bunun üzerine Rabbi (adadığı erkek yerine) **o** (kız çocuğu)nu **pek güzel bir** (rıza ve kabul ile kabul buyurdu ve onu **çok güzel bir terbiye ile büyüttü.**

(Dayısı) **Zekeriyâ'yı da on**(un korunmasına ve bakımına)a **kefil** (ve görevli) **kıldı.**

Zekeriyâ her ne zaman onun yanına; (Meryem'in bulunduğu yüksek ve kilitli odadaki) **o mihraba girdiyse,** (mutlaka) **onun yanında** (mevsimsiz yiyeceklerden derlenmiş) **bir rızık bulur ve:**

"Ey Meryem! (Kapılar kilitliken ve mevsim müsait değilken) **işte bu sana nereden** (geliyor)?" **der, o da: "Bu, Allâh nezdinden** (gelmekte)dir. (Sakin sen bunu uzak görme!) **Zira şüphesiz ki Allâh dilediğini** (hiç kismadan) **hesapsız olarak rızıklandırır."** **derdi.**

38- (Habîbim!) İşte sana! Zekeriyâ orada(ki mihrapta otururken) **Rabbine dua etmişti de:** **"Ey Rabbim!** (Kısır ve yaşlı olan Hanne'ye verdiği gibi) **bana da tarafından tertemiz bir zürriyet bahşet! Şüphesiz ki Sen duayı hakkıyla işit**(ip icabet ed)ensin!" **demişti.**

39- Derken kendisi mihrapta kıyam halinde namaz kılmaktayken melekler(le birlikte gelen Cibrîl (Aleyhisselâm)) **ona nida etmişti ki:**

"Allâh şüphesiz ki seni, Allâh (tarafın)dan (buyrulan) **bir** ("Var ol!") **kelime**(si ile babasız olarak yaratılacak Îsâ Nebî)yi **doğrulamayı olacak, ayrıca** (kavmine her bakımdan önderlik yapacak) **bir seyyid,** (gücü olduğu halde kadınlara yaklaşmaktan ve nefsin arzulanı eğlencelerden kendini son derece alıkoyan) **bir hasûr ve salih kimselerden** (doğacak) / **ve salihlerden** (sayılacak) / **bir peygamber olacak Yahya** (ismindeki bir çocuk) **ile müjdeliyor!"**

40- O (Zekeriyâ (Aleyhisselâm) bu nidayı duyunca, Allâh-u Te'âlâ'nın vaadine karşı bir şüphe taşıdığı için değil de, sebeplerin elverişli olmadığı bir ortamda çocuğun nasıl meydana geleceğini öğrenmek ve İlâhî kudretin azametini takdir etmek için): **"Ey Rabbim! Benim için bir oğul nasıl olabilir ki; gerçekten bana İhtiyarlık ulaşmıştır, hanımımca bir kısırdır?"** **demişti.**

O (Allâh-u Te'âlâ da): **"(Ey Zekeriyâ!) İşte sana! Allâh dilediğini böylece** (harikulade bir şekilde) **yapmaktadır!** (Dolayısıyla; kısır bir nene ve yaşlı bir dededen çocuk yaratmak, O'nun sonsuz kudretine göre hiç de yadırganacak bir şey değildir)!" **buyurmuştu.**

41- O, (bu nimeti sevinç ve şükürle karşılamak isteğiyle): **"Ey Rabbim! Benim** (eşimin hamile kaldığını anlayabilmem) **için bir âyet** (ve nişan) **belirle!"** **demişti.**

O (Allâh-u Te'âlâ da): **"Senin nişanın,** (sebepsiz yere dilinin tutulması neticesinde, el, baş, göz ve kaş gibi herhangi bir uzvunla yapacağın) **bir işaret dışında üç gün** (boyunca) **insanlarla konuşamamandır.**

Ama (insanlarla konuşmaktan dilin tutukken bile, bir mucize olarak sana) **Rabbini** (anma müsaadesi verilecektir, o halde O'nu dilden ve gönülden) **çokça zikret, akşama doğru ve sabaha karşı / akşam ve sabah / da** (namaz kılarak ve 'Sübhânellâh' diyerek) **tesbihte bulun!"** buyurmuştu.

42- Hani melekler(le birlikte gelen Cebrâil (Aleyhisselâm)) **demişti ki: "Ey Meryem! Şüphesiz Allâh**(, annenin adağını kabul buyurarak) **seni seçmiş, seni** (erkeklerin el sürmesinden, hayız-nifas gibi hoş karşılanmayan hallerden ve tüm günahlardan) **tertemiz kılmış ve âlemlerin kadınları üzerine seni seçkin kılmıştır!**

43- Ey Meryem! (Taata devam ederek ve namazın kıyamını uzun tutarak) **Rabbin için kunûtta bulun, secde yap ve rûkû' eden** (cemaat)lerle **birlikte rûkû' et / kendini rûkû' yapanlar arasında bulundur** (da, namaz kılmayanlar topluluğuna dâhil olma) **!"**

44- (Habîbim!) İşte sana! Bu (anlatılan Hanne, Zekeriyâ, Yahya ve Meryem (Aleyhimüsselâm)ın kıssaları), **kendisini sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindedir** (ki, vahiy dışı bir yolla bunların bilinmesi mümkün değildir).

Onların hangisi Meryem(in terbiyesine)e **kefil olacak diye** (kur'a çekmek üzere, Tevrât'ı yazdıkları) **kalemlerini / oklarını /** (ırmağa) **bırakırlarken sen onların yanında değildin.** (Meryem'in bakımını üstlenme görevini kimse birbirine bırakmak istemediği için) **onlar çekişirlerken de sen yanlarında değildin.**

45- Hani bir zaman melekler demişti ki: "Ey Meryem! Gerçekten Allâh (vasitasız olarak bi'z-Zât) **Kendinden** (sudur eden) **bir** ("Var ol!") **kelime**(si ile yaratılacak babasız bir çocuk) **ile seni müjdeliyor ki, onun** (diğer insanlardan farkını belirtecek lakabı mahiyetindeki) **ismi; Mesîh,** (künyesi) **Meryem oğlu,** (özel ismi ise) **Îsa'dır; dünyada da âhirette de kadr-u kıymet sahibi ve** (Allâh-u Te'âlâ'ya manen) **çok yakın kılın**(rak ikinci kat semâda meleklerle beraber yaşatıl)nlardan **olacak;**

46- (Bir mucize eseri olarak) beşikte de, yetişkinen de (hiçbir fark olmaksızın) **insanlara** (peygamberler gibi) **konusacak ve** (ataları İbrahim, İshâk, Ya'kûb ve Mûsâ (Aleyhimüsselâm) gibi) **salihlerden olacak."**

47- O (müjdeyi alan Meryem (Aleyhisselâm) Allâh-u Te'âlâ'nın kudretinin büyüklüğüne şaşırıp, çocuğun ne şekilde olacağını sormak üzere): **"Ey Rabbim! Bana hiçbir beşer dokunmamışken, benim için bir çocuk nasıl olabilir?" demişti. O** (Cebrâil (Aleyhisselâm) da):

"(Ey Meryem!) İşte sana! Allâh dilediğini böylece (harikulade bir şekilde) **yaratmaktadır!** (Artık O'nun sana babasız bir çocuk verebileceğini yadırgama! Zira) **O** (bir şeyin meydana gelmesine karar verip) **bir işe hükmettiği zaman, ona ancak** (harften ve sestem münezzeh olarak): **'Var ol!' buyurur, o da hemen meydana geliverir.** (Dolayısıyla senin Rabbin, yaratmak istediği şeyleri bazen birtakım sebepler ve ana maddelerle yarattığı gibi, dilerse de hiç bir sebebe dayanmaksızın yoktan yaratabilir.)" **demişti.**

48- (Melekler Meryem (Aleyhisselâm)a yaptıkları nidayı şöyle sürdürdüler: Ey Meryem! Şunu da bil ki, Allâh-u Te'âlâ) o (senin çocuğu)na (tüm İlâhî) **kitab**(ların malûmatını ve yazı yazmay)ı, **hikmeti**(; helâl-harama dâir fıkıh bilgisini ve anlatma kabiliyetini), **Tevrât'ı ve İncil'i de öğretecektir...**

49- Ayrıca (Allâh-u Te'âlâ İsa (Aleyhisselâm)ı) **İsrâiloğullarına bir râsûl olarak** (gönderecek de, o kendilerine diyecektir) **ki: "Şüphesiz ben size** (peygamberlik iddiamda doğruluğuma

dâir) kesinlikle Rabbinizden birtakım büyük âyet (ve mucize)ler getirdim.

Muhakkak ben size, kuş suretine benzer bir şeyi çamurdan şekillendiririm, sonra içine üflerim de Allâh'ın izniyle hemen o (cansız suret, canlı ve uçabilen) bir kuş oluverir.

Allâh'ın izniyle anadan doğma körü ve abraş (diye bilinen alaca hastalığına tutulmuş bir şahsı) iyileştiririm, ölüleri de diriltirim. (Bunları görüp de hâlâ 'Büyüdür!' diyorsanız, o zaman benim görmediğimi bildiğiniz gaybî hallerinize Allâh-u Te'âlâ'nın bildirmesiyle vâkıf olduğuma bir örnek olarak belirtiyorum ki;) **yemekte olduğunuz şeyleri de, evlerinizde biriktirmiş olduklarınızı da size haber veririm!**

(Ey muhatap!) **İşte sana! Şüphesiz ki bu (dört büyük mucizeyle ilgili anlatıla)n(lar)da sizin için elbette (benim doğruluğumu gösteren) pek büyük birer âyet vardır. Eğer (gördüğünüz gerçekler karşısında direnmeyen) inancı kimseler olduysanız(, bunlardan faydalanırsınız)!**

50- Bir de (Allâh-u Te'âlâ beni) önümde bulunan Tevrât'ı doğrulayıcı ve (Mûsâ (Aleyhisselâm)ın şerî'âtından) üzerinize haram kılınmış olan şeylerin bir kısmını sizin (faydalanmanız) için helâl kılalım diye (gönderdi)! Ayrıca ben size (risâletimin doğruluğuna dâir) Rabbinizden birçok âyet de getirdim. O halde Allâh'tan hakkıyla sakının ve bana itaat edin.

Rabî' (Radiyallâhu anh)dan nakledildiğine göre; Îsâ (Aleyhisselâm)ın şerî'âtı, Mûsâ (Aleyhisselâm)ın şerî'âtından daha hafifti. Çünkü Tevrât'ta; içyağları, tırnaklı hayvanlar, deve eti, bazı balık ve kuş türlerinin yenmesinin harâmîyeti ve cumartesi günü çalışma yasağı gibi ağır hükümler vardı. Îsâ (Aleyhisselâm) ise İncil'de bu hususta birtakım kolaylıklar getirdi.

51- Şüphesiz ki Allâh, benim de Rabbinizdir, öyleyse (bana değil) O'na kulluk edin! İşte bu, (sahibini ebedî nimetlere kavuşturacak) dosdoğru bir yoldur!"

52- Artık Îsâ onlardan (gözle görülür bir şekilde) kâfirliği hissedince: "Allâh'a (yönelici biri olarak benim) yardımcıları kim (olacak)? (Zira Allâh'a yardım, peygamberine yardımla olur!)" demişti.

(Yakın ashabından oluşan) **havariler demişti ki: "Allâh(ın davasının) yardımcıları biziz! Biz Allâh(ın her buyruğuna) iman ettik.**

(Ey Îsâ! Kıyamet günü peygamberler, ümmetleri hakkında şahitlik yaparken sen de bizim lehimize şahit olabilmen için şimdiden) **şahit ol ki; gerçekten biz Müslüman kimseleriz!..**

53- Ey Rabbiniz! İndirmiş olduğun (İncil kitabın)a iman ettik. (Göndermiş olduğun) o (Îsâ) rasûle de (tam manasıyla teslim olarak) ittibâ' ettik. Öyleyse bizi (birliğine) şahitlik edenlerle birlikte yaz!"

54- O (İsrâîloğullarından kâfir ola)nlar (Îsâ (Aleyhisselâm)ı ansızın öldürecek bir adam görevlendirerek) hile yaptılar, Allâh da (Îsâ (Aleyhisselâm)ı göğe kaldırıp, onu öldürmeye gelen adamı ona benzer bir kılığa sokarak) hilelerine karşılık verdi (de, onu o sanarak çarmıha gerdiler). Zaten hilelere karşılık verenlerin en iyisi (ve kötülüğe karşı ceza verenlerin en üstünü) ancak Allâh'tır! (Zira istediğine, kimsenin beklemediği bir yönden zarar ulaştırma gücüne sahip olan ancak O'dur.)

55- Hani Allâh buyurmuştu ki: "Ey Îsâ! Şüphesiz Ben seni (yeryüzünden) tamamen al(ıp ikinci kat semaya kaldırarak, Yahudilerin öldürme teşebbüsünden kurtar)ıciyim, seni Kendi (meleklerimin karargâhı olan gökleri)me yükselticiyim, o kâfir olmuş kimseler(in kötü muâmelelerin)den seni tertemiz ediciyim ve kıyamet gününe kadar sana hakkıyla uymuş olan (Müslüman)ları (hem ilmî sahada, hem de silah gücü bakımından) inkâr etmiş olanların

üstünde (galip) kılıcıyım! Sonra (âhirette senin de, ümmetinin de) dönüşünüz ancak Banadır! Artık (o zaman, dînî konularla alâkalı) kendisinde ihtilaf etmekte bulunmuş olduğunuz şeyler hususunda, aranızda (kimin haklı, kimin haksız olduğuna) Ben hüküm vereceğim!

*Âyet-i celîlede geçen: "Seni vefat ettirecek Benim!" cümle-i cellîesinden yola çıkarak şu anda İsâ (Aleyhisselâm)ın vefat etmiş olduğunu, dolayısıyla kıyamete yakın, dünyaya gönderilmeyeceğini söyleyenler, diğer birçok âyet-i kerîme ve hadîs-i şerifle çelişen, dolayısıyla da Ehl-i Sünnet'e muhalif olan bâtil bir inançtadırlar. Zira Ehl-i Sünnet ulemâsı, burada geçen "Teveffî" kelimesini; halk dilinde yaygın olan "Öldürme" anlamında değil de, lügatlerde maruf olan "Tamamıyla alma" manasında tefsir etmişlerdir. Zaten peşi sıra gelen: "Seni Kendime yükselteceğim!" ifâdesi de bunun, ölen diğer mübarek insanların ruhlarının göğe yükseltilmesi gibi rûhânî bir ref anlamında olmayıp, bir insanın hem bedeniyle hem de ruhuyla diri olarak göğe yükseltilmesi manasında olduğuna işaret etmektedir. Ulemânın bu hususta farklı cevapları varsa da, İbni Abbâs (Radıyallâhu Anhümâ)dan nakledilen; Taberî ve Kurtubî (Rahîmehumallâh) tarafından da tercih edilen sahih görüş; İsâ (Aleyhisselâm)ın hiç ölüm tatmaksızın ve uyutulmaksızın canlı ve uyanık haliyle göğe kaldırıldığıdır!
(Beyzâvî, Nesefî, Âlûsi, Hâzîn)*

56- Artık o kimseler ki kâfir olmuşlardır; onlara da hem dünyada hem de âhirette çok şiddetli bir azap ile azap edeceğim.

(İki âlemde de) **kendileri için (Allâh'ın azabına karşı) yardımcılardan hiçbir kimse de bulunmayacaktır."**

Kâfirlere âhirette yapılacak şiddetli azâbın; türlü türlü cehennem azaplarından ibaret olduğu herkesçe malum olup, dünyada tâbi tutulacakları azaplar ise birkaç şekilde tefsir edilmiştir:

a) İslâm'a girme ya da cizye ödeme tekliflerini kabul etmeyip, savaşma yolunu seçenlerin kılıçtan geçirilmesi veya esaret rezaletine dūçâr edilmesi,

b) Cizye ödemeyi kabul edenlerin ise, cizyeye bağlanarak büyük bir alçaklığa mahkûm edilmesi.

57- Ama o kimseler ki; (Allâh-u Te'âlâ'ya, kitaplarına ve ayırım yapmaksızın bütün peygamberlerine) iman etmişler ve (namaz, oruç, hac ve zekât gibi) salih ameller işlemişlerdir; O (Rableri) onlara da (kıyamet günü) ecirlerini tamamıyla verecektir. Allâh (şirk koşarak en büyük zulmü işlemiş olan) o zâlimleri sevmez. (Kendilerine değer vermez, rahmetiyle muamele buyurmaz ve övgüde bulunmaz.)

58- (Habîbim!) İşte sana! (İsâ, Meryem ve havarilerle alâkalı) bun(ca mevzuy)u; (senin doğruluğuna delâlet eden) âyetlerden, bir de o hikmetli zikir (olan Kur'ân-ı Kerîm)den parçalar halinde onu sana sürekli okumaktayız.

59- Allâh nezdinde İsa'nın (babasız olarak yaratılmasının) şaşılacak durumu, gerçekten Âdem'in garip hâli gibidir ki; O (Allâh-u Te'âlâ) onu(n bedenini, ana ve baba aracılığı olmaksızın, kuru, kara ve kokmuş) bir topraktan yaratmış, sonra kendisine: "Var ol!" buyurmuştu, o da hemen (canlı ve mükemmel bir insan olarak) meydana gelivermişti!

60- (Ey işitme gücüne sahip olan kişi! İşte) o (duyduğun) hak, Rabbinden (gelmiş)dir. öyleyse sen (bunların doğruluğu hakkında) şüphecilerden olma!

61- (Habîbim! İsâ (Aleyhisselâm)ın Allâh'ın oğlu olmayıp, kulu ve rasûlü olduğuna dair) sana gelmiş olan (bunca) ilimden sonra artık (Hristiyanlardan) her kim onun hakkında seninle

çekişirse, de ki:

"Gelin, (en yakın ve kıymetli varlıklarımız olan) oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendilerimizi ve kendilerinizi çağıralım da sonra lânetleşelim ve Allâh'ın lanetini o yalancılar üzerine salalım!"

62- Şüphesiz ki; işte bu (İsâ ve Meryem'le ilgili haberler), doğru olarak anlatılanın elbette ta kendisidir.

(Hristiyanlar üç ilâha inanmaktaysa da) **Allâh'tan başka hiçbir ilâh yoktur! Gerçekten de Allâh,** (Kendisine ortak koşanlardan intikam almaya güçlü olan) **Azîz ve** (hiçbir konuda kimsenin Kendisine ortak olamayacağı derecede üstün hikmetlere sahip olan) **Hakîm elbette ancak Odur.**

63- Artık eğer onlar (tevhidin doğruluğuna dâir bunca açık delilleri kabul etmekten) **yüz çevirirlerse, şüphesiz ki Allâh** (dîn ve dünya düzenini bozmaya çalışan) **o müfsitleri** (çok iyi bilen ve cezalarını verecek olan bir) **Alîm'dir.**

64- (Habîbim! Yahudi ve Hristiyanlara özellikle; Necrân Hristiyanlarıyla Medine Yahudilerine) **de ki: "Ey Ehl-i Kitap!** (Kur'an'da ve sizin değiştirilmemiş gerçek kitaplarınızda) **bizimle sizin aranızda eşit ol**(duğu açıklan)**an ve Allâh'tan başkasına ibadet etmememiz, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamamız, Allâh'ı bırakıp da, bir kısmımızın diğer bir kısmı rabler edinmemesinden ibaret bulunan bir kelimeye** (ve davaya) **gelin!** (İşte hak dîn olan İslâm budur.)"**Artık eğer onlar** (senin bu teklifinden sonra yine de İslâm'dan) **yüz çevirirlerse,** (ey Müslümanlar! Onlara) **deyin ki: "O halde şahit olun;** (size rağmen) **biz gerçekten** (ibadeti Allâh'a tahsis eden) **Müslümanlarız,** (sizse inancınızın yanlışlığını itirafa mecbur kalan kimselersiniz)!"

"Dinler arası diyalog" görüşünü savunan bazı yanlış fikir sahiplerinin, bu âyet-i kerîmeyi davalarına delil göstermeleri, ya tefsirini tam anlamaya ilimleri yetmediğinden veya bazı menfaatler karşılığı doğru inancı satmaları neticesinde kasıtlı tahrife yeltenmelerinden kaynaklanmış olsa gerektir. Oysa günümüzde hakkı bulmak için gerekli araştırma imkânları bolca mevcutken, böyle itikadî bir konuda ilim yetersizliği mazeret sayılamaz.

Evvela şunu belirtelim ki; bu âyet-i kerîmede kitap ehlinin. Müslümanlarla aralarında eşit ve müşterek olan bir kelimeye davet edilmesi, onların bu kelimededen uzaklaştıklarını, Müslümanlarsa o çizgide bulduklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu ifade-i celîle, Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in. Ehl-i Kitap'ı, kendi üzerinde bulunduğu İslâm'dan ibaret doğru çizgiye çağırmasından başka mana taşımaz! Nitekim; Kur'ân-ı Kerim'i açıklama görevi kendisine verilmiş olan Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem), Rum imparatoru Hiraki gibi Ehl-i Kitap krallarına İslâm'a davet mâhiyetinde gönderdiği mektuplarında: "...İslâm'a gir ki kurtulasın! Allâh da sana ecrini iki kat versin. Eğer yüz çevirirsen, bütün etbâ'nın günahı senin üzerine yüklenecektir!" (Buhârî Bed'ül-vahy: 1, No: 7.1/9) buyurduktan sonra bu âyet-i kerîmeyi yazdırmıştır ki bu da, Ehl-i Kitap'ın davet edildiği kelimenin "İslâm" olduğunu, tartışmaya mahal bırakmayacak bir şekilde ortaya koymuştur.

Âyet-i celîlede geçen: "Bizimle sizin aranızda" ifadesinden, "Biz de o çizgide değiliz, fakat o çizgi iki tarafın arasındadır" şeklinde bir mâna çıkarılamaz. Zira Ehl-i Sünnet müfessirlerince bu ifade: "Kur'an'da da, tahrife uğramamış gerçek Tevrât ve İncil'de de ittifak konusu olan, tevhid inancından ibaret 'İslâm' mefhumu" ile îzâh edilmiştir. Artık burayı; "Sen kendi dininde kal, ben de kendi dinimde kalayım, ama buluşacağımız ortak bir noktaya gelelim!" diye tefsir etmek, Allâh-u Te'âlâ'nın kitabını tahrife yeltenen zındıklardan başkasının işi olamaz.

Ayrıca; Ehl-i Kitap'ın hâlâ papaz ve hahamlarını rabler yerine koyup, onların tahrif ettikleri hükümlere harfiyyen uymaları ve Uzeyr ile İsâ (Aleyhimesselem)ı Allah'ın oğlu kabul ederek

şirk içinde bulunmaları, âyet-i kerimenin son cümlesiyle birlikte değerlendirilecek olursa; onların istenilen çizgiye gelmekten yüz çevirdikleri, bu yüzden de, Müslümanların hak din üzere bulduklarını, kendilerininse yanlış yolda olduklarını itirafa davet edildikleri açıkça görülecektir. Herkesi İslâm'a davette hüccet olan bir âyeti, Ehl-i Kitap'ın bâtil dinlerini hak gösterecek bir mâna ile yorumlamak, insaf ile bağdaşacak bir husus değildir. Hidâyetten sonra kaymaktan Allâh'a sığınınız!

65- Ey kitap ehli! Tevrât ve İncil ancak kendisinden sonra indirilmişken, (ya) niçin İbrâhîm(in Yahudi veya Hristiyan olduğu) hakkında mücadele ediyorsunuz? Hâlâ (düşünüp de, davanızın asılsızlığını) anlamayacak mısınız?

66- İşte sizler! O (ahmak) kimselersiniz ki; (Tevrat ve İncil'de) kendisi hakkında sizin için bir bilgi olan şeyde mücadele ettiniz (diyelim), peki neden (İbrahim'in dîni) hakkında kendiniz için hiçbir bilgi bulunmayan bir hususta çekişip duruyorsunuz?

Oysa Allâh (hangi hususlarda mücadeleye giriştiğinizi) bilmektedir, sizlerse (İbrahim'in dinini) bilmiyorsunuz.

67- İbrahim ne (Yahudilerin dediği gibi) bir Yahudi, ne de (Hristiyanların iddiası gibi) bir Hristiyan değildi! Velâkin o, (yanlış inançlardan uzak. Hakkın tevhidinde inanmış ve itaatine boyun eğmiş) bir hanîf ve bir Müslüman'dı. O, (sizin gibi, Uzeyr'i ve İsa'yı Allâh'a ortak koşan) müşriklerden de değildi.

68- Gerçekten insanların İbrahim'e en yakını, elbette (kendi zamanında) ona uymuş bulunanlarla, işte şu (âhir zaman) peygamber(i) ve (ümmetinden) iman etmiş olan kimselerdir. Allâh ise o müminlerin (yardımcısı ve) Veli'sidir.

69- Ehl-i Kitap'tan bir taife arzu etti ki; (ne yapsalar da) sizi saptırsalar! Hâlbuki onlar, kendileri (gibi ola)n (kimseler)den başkasını saptıramazlar(, saptırsalar da vebali yine kendilerine döneceğinden ancak kendilerini saptırmış olurlar).

Ama (bunun) farkına (bile) varmazlar!

70- Ey Kitap ehli! Allâh'ın(, Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in nübüvvetinin doğruluğunu açıklayan) âyetlerini niçin inkâr ediyorsunuz, oysa siz (Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in Tevrât ve İncil'deki vasıflarına) şahitlik yapmaktasınız!

71- Ey Ehl-i Kitap! Niçin hakkı (değiştirmeye ve bâtili hak suretinde göstermeye gayret ederek onu) bâtilla karıştırıyorsunuz ve (Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in nübüvvetinin doğruluğunu ifade eden) o hakkı gizliyorsunuz? Oysa siz (gerçeği) biliyorsunuz!

72- Ehl-i Kitaptan bir güruh (Müslümanları şüpheye düşürmek için birbirlerine) dedi(ler) ki: "İnanmış olan kimselere indirilmiş olan (Kur'ân)a, gündüzün evvelinde inan(dığınızı açıklay)ın, sonunda ise (onu) inkâr edin!

Ola ki onlar (dinlerinden) dönerler!..

73- (Ancak bunu yaparken, inancınızdan taviz vermeyin ve) dîninize uymuş olandan başkasına (gerçek manada) inanmayın(, sadece 'inandık!' diyerek onları döndürmeye çalışın) / (evvelce) sizin dîninize uymuş bulun(up sonra Müslüman ol)andan başkasına inan(dığınızı açıklayarak onu döndürmeye uğraş)mayın. (Çünkü onların dönmesi ümitsiz olup, evvelce sizin dîninizde olanları döndürmeniz daha önemli ve ümitlidir) I."

(Habîbim! Onlar Müslümanları dinlerinden döndürmek için ne yaparsa yapsın, sen) **de ki:**

"Şüphesiz hidâyet, ancak Allâh'ın hidâyetidir. (Dîn O'nun dînîdir, yol O'nun yoludur. Dolayısıyla dilediğini imana kavuşturur ve o yolda sabit kılar, kâfirlerin o kişiyi döndürme çabaları da böylece boşa çıkar.)

(Ey Müslümanları dinden döndürmek için hile düşünen Yahudi âlimleri!) **Size verilmiş olanın bir benzeri başka birine veriliyor yahut Rabbiniz katında onlar sizi delille mağlup edecekler diye** (mi kıskançlığa kapılarak Müslümanlarla bu kadar uğraşıyorsunuz?)!"

(Habîbim! O kıskançlara) **de ki: "Şüphesiz** (imana muvaffak kılınma ve İslâm'a hidâyet olunma hususunda) **fazl(u inayet), Allâh'ın** (kudret) **elindedir ki, ' onu dilediğine verir.** (Ey Yahudiler! Bu sizin elinizde değildir ki, sizden başkasının bu lütfu mazhar olamayacağını iddia ediyorsunuz!)

Allâh (dilediğine lütuflarda bulunacak kadar geniş rahmet sahibi bir) **Vâsi'dir;** (fazl-u kereme kimin lâyet olduğunu çok iyi bilen bir) **Alîm'dir.**

74- O (Rabbiniz), (peygamberlik, İslâm'a hidâyet ve Kur'ân'a mazhariyet gibi) **rahmet(ler)ini** (kullarından) **dilediğine tahsis eder** (ki; onlar da Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) ve ashabıdır). **Allâh büyük fazl(-u kerem) sahibidir."**

75- Kitap ehlinde öylesi vardır ki; kendisine güvenip bir kıntar(; yükler dolusu mal) emanet bıraksan onu sana tastamam öder. Onlardan öylesi de vardır ki; kendisine bir dînâr (kadar az miktar bile) **emanet verecek olsan, sen** (başı) **üzerinde sürekli ayakta** (dikilip) **durmamakça onu sana ödemez!**

İşte sana! (Onların) **bu** (şekilde emanete hıyânetleri), **gerçekten kendilerinin:** "(Ehl-i Kitap'tan olmayan) **ümmîler hakkında** (ne yaparsak yapalım,) **üzerimize hiçbir** (günah ve ceza) **yol(u) yoktur!"** demiş olmaları sebebiyledir. **Ama onlar Allâh'a karşı** (iftirada bulunup) **yalan söylemektedirler. Üstelik onlar** (kendilerinin yalancı olduklarını da) **bilmektedirler.**

Bu âyet-i kerîmede methedilen zât; Yahudilerin en büyük âlimi iken İslâm'ı seçen Abdullah ibni Selâm (Radiyallâhu anh)dır, zemmedilen ise yine yahudilerden Fenhas ibni Âzûrâ'dır.

76- Hayır! (Onların sözü doğru değildir, bilakis ümmî kimselere yaptıkları haksızlıktan dolayı sorumludurlar.)

Kim (Allâh'a ve kullara vermiş olduğu) **sözünü yerine getirir ve** (kâfirlik, hainlik, ahde vefasızlık gibi kötülüklerden) **iyice sakınırsa, şüphesiz ki Allâh o müttakileri sever** (ve mükâfatlandırır)!

77- O kimseler ki; Allâh'ın(, peygamberlere iman ve emanetleri eda hususundaki vasiyet ve ahdini ve ("Vallâhi! Âhir zaman peygamberine inanıp yardım edeceğiz!" diyerek yaptıkları) **yeminlerini(, yönetici olma ve rüşvet alma gibi dünyalık) az bir paha karşılığında değiştirmektedirler; işte sana! Onlar; gerçekten de kendileri için âhirette hiçbir nasip yoktur.**

Allâh onlarla(, kendilerini sevindirecek şekilde) konuşmayacaktır. Kıyamet günü onlara (rahmet nazanyla) **bakmayacaktır ve kendilerini** (affederek günah kirlerinden) **temizlemeyecektir / (müminlere yapacağı gibi,) onlar hakkında** (güzel övgüyle) **tezkiyede bulunmayacaktır / Onlar için pek acı verici büyük bir azap da vardır.**

78- Yine şüphesiz o (kitap ehli ola)nlardan **elbette bir fırka vardır ki; kendisini kitaptan sanasınız diye kitap ile dillerini eğip bükerek(ek, doğru okuyormuş gibi yapıp, gerçek indirilmiş olanın yerine kendi değiştirdiklerini telaffuz eder)ler, hâlbuki o** (okudukları), **kitaptan değildir.**

Bir de: "O, Allâh katındandır!" derler. Oysa o (tahrif ettikleri şey), Allâh katından değildir. Böylece Allâh'a karşı (iftira ederek) yalan söylerler, üstelik kendileri de (yalancı olduklarını) bilirler.

79- Hiçbir beşer için olmuş bir şey değildir ki; Allâh kendisine kitap, hüküm(; şerî'ât anlayışı, sünnet, karar verme yetkisi, hikmet) ve peygamberlik versin de, sonra o (kalkıp), insanlara: "Allâh'ı bırakıp bana kullar olun!" desin!

Lâkin (o peygamber): "Siz (Allâh-u Te'âlâ'nın indirmiş olduğu) o kitabı öğretmekte bulunmuş olmanız nedeniyle ve (onu okuyup okutarak) ders yapmakta bulunmuş olmanız sebebiyle (Allâh'ın taatına sımsıkı yapışan, ilim ve amelde kâmil ve Allâh-u Te'âlâ'ya bağlı) Rabbânî kimseler olun!" (der.)

Bu âyet-i celîleden anlaşıldığına göre; ilim tahsil etmek ve ders okutmak, insanın Rabbânî olmasını gerektirir. Demek ki; Rabbânî olmaktan başka bir maksatla okuyup okutanların, ilimleri zayi ve gayretleri boşunadır. Dolayısıyla ilim toplama hususunda son derece gayret gösterip sonra onu amele vesile kılmayanın hâli; güzel bir ağaç dikip manzarasıyla avunan, ürünündense hiç faydalanmayan kimseye benzer. Ulemâ, âyet-i celîlede geçen "Rabbânî" vasfının izahı hakkında çeşitli manalar zikretmişlerdir ki, biz bunlardan bazısını nakledecek olursak: "Fıkıh ilmini bilip öğreten"; "Hikmetle davranıp acele etmeyen âlim"; "İlmiyle amel eden âlim"; "Helâl-haram, emir ve nehiy gibi hükümleri bilen kişi"; "Basiret ilmiyle, siyâset (insanları yönetme) ilmini cem eden kişi"; "İlim tahsil eden, bildiğiyle amel eden ve insanlara hayır yolu öğreten kişi" gibi manaları sayabiliriz.

80- (Allâh'ın, peygamber yaptığı bir kişinin,) melekleri ve peygamberleri rabler edinmenizi size emretmesi de olamaz! Siz Müslümanlar olduktan sonra o (peygamber) size kâfirliği mi emredecek?

81- Hani Allâh peygamberlerin (yeminlerle te'kitlenmiş) kuvvetli sözünü almıştı (da, onlara buyurmuştu) ki:

"Andolsun; Benim size vermiş olduğum kitap ve hikmetten sonra, beraberinizde bulunan (şerî'âtlar)ı doğrulayıcı (olan Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) nâmında) yüce bir rasûl size gelecek ki, ona mutlaka inanacaksınız ve kendisine gerçekten yardım edeceksiniz."

(Bundan sonra) **O (Allâh-u Te'âlâ): "İşte siz (âhir zaman peygamberine inanıp yardım edeceğinizle ilgili bu ahdimi itiraf ve) ikrar ettiniz ve buna dâir Benim ağır sözümü (kabullenip) aldınız değil mi?" buyurmuş, onlar da: "(Biz bu sözü kabullenip) ikrar ettik!" demişlerdi.**

O da: "Öyleyse (birbirinizin ikrarına) şahit olun! Ben de (bu ikrarınıza ve birbirinize yaptığınız şahitliğe) sizinle birlikte şahitlerdenim!" buyurmuştu.

Âyet-i kerimeden maksadın ne olduğu hakkında müfessirler arasında ihtilaf mevcut olup. kimi; Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)e iman etmekle ilgili bu ahdin, gerçekte peygamberlerden değil de, onların ümmetlerinden alındığını söylemişse de, Ali (Radiyallâhu anh) dan rivayet edilen: "Allâh-u Te'âlâ Âdem (Aleyhisselâm)dan ve ondan sonra gönderdiği her peygamberden: 'Sen hayattayken Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) gönderilecek olursa, ona inanacaksın ve yardım edeceksin! Ümmetinden de bu ahdi alacaksın!' diye mutlaka söz almıştır." şeklindeki nakle göre bu âyetin, zahirî manası üzere tefsiri daha uygundur. (Taberi. Câmi'u'l-beyân, No: 7327.3/330)

Dolayısıyla Allâh-u Te'âlâ'nın, diğer peygamberlerin Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)e ulaşamayacağını bilmesine rağmen onlardan bu sözü alması, enbiyâ arasında sadece

Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)e gösterdiği özel ilginin, tazim ve tebcilin bir göstergesi olmaktan öte, bu mîsakin tüm İlahî kitaplardaki teşciliyle, Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)e kavuşan Ehl-i Kitab'ın imanını temin içindir. Bundan dolayı Allâh dostları: "Mutlak manada nebî, hakiki manada rasûl ve müstakil şeri'ât sahibi, sadece Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)dir, onun dışındaki nebiler ise, onun tabileri hükmündedirler!" demişlerdir. (Âlûsî)

82- (Ey bu mîsaktan haberdâr olan kişi!) **İşte sana! Artık bu** (âhir zaman peygamberinin doğruluğunu duyma)ndan **sonra her kim** (Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)e yetişir de, ona inanıp yardım etmekten) **yüz çevirirse, İşte sana! Ancak onlar** (iman ve taattan çıkarak kâfir olan) **fâsıkların ta kendileridir.**

83- O (kâfir ola)nlar (İslâm'dan yüz çevirip de,) **Allâh'ın dininden başkasını mı arıyorlar?** **Oysa göklerde ve yerde bulunan** (tüm yaratık)lar(dan kimi,) **isteyerek ve** (kimi de azabı görme neticesinde) **istemeyerek** (de olsa) **ancak Kendisi**(nin hükmü)ne teslim olmuştur. **Ve onlar** (öldürülüp dirilti)lerek **sadece O'na döndürüleceklerdir!**

84- (Ey Habîbim! Geçmiş peygamberleri tasdik ettiğinin bir açıklaması olmak üzere) **de ki:** **"Biz; Allâh'a, üzerimize indirilmiş olan** (Kur'ân-ı Azîmüşşân)a, **İbrahim'e, İsmail'e, İshâk'a, Ya'kûb'a ve o** (İbrahim ile İshâk (Aleyhimesselem)ın) **torunlar**(ı olan oniki boy)a **indirilmiş olan** (sayfalar)a, **Mûsa'ya, İsâ'ya ve peygamberlere Rablerinden verilmiş olan** (kitapların tamamı)a **iman ettik.** (Yahudi ve Hristiyanlar'ın yaptığı gibi, kimine inanıp kimini inkâr ederek) **onlardan hiçbiri arasında ayırım yapmayız.** **Ayrıca biz ancak O**(nları gönderen ve kendilerine o kitaptan indiren Allâh-u Azîmüşşâ)na (tam manasıyla boyun eğerek) **teslim olucu** (Müslüman) **kimseleriz."**

85- Her kim dîn olarak İslâm'dan başkasını ararsa, asla kendisinden (bu yanlış dîni de, diyaneti de) **kabul edilmeyecektir.**

Üstelik o, (fıtratında bulunan İslâm kabiliyetini işleterek sonsuz cennetleri ve nimetleri kazanma imkânına sahipken, kâfirliği seçip bu istidadını iptal ederek ebedî azaplara dûçâr olacağından,) **âhirette hüsrâna düşenlerdendir.**

İslâm kelimesi, tevhid ve inkıyâd(; Allâh-u Te'âlâ'nın birliğini kabul edip gönderdiği peygambere itaat) manasında olduğundan, her peygamberin dini İslâm'sa da burada kastedilen, Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in getirdiği özel şeri'âttir. Bu durumda mana: "Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) gönderildikten sonra her kim onun şeri'âtından başka yol arayışına girerse, onun bu yolu, kendisini Allâh-u Te'âlâ'nın rızasına ve mükâfatına asla ulaştırmayacak, üstelik cehennem azabına düşürecektir." şeklindedir. Tefsirlerde değişik yorumlar varsa da günümüzde bizi ilgilendiren mana budur!

86- Allâh (Yahudi ve Hristiyanlar gibi) **bir toplumu** (hak dine) **nasıl hidâyet eder ki; onlar** (Râsûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in doğruluğuna dâir, kitaplarında) **kendilerine açık deliller gelmişken ve** (bu yüzden) **o Rasûlün hak olduğuna kesinlikle şahitlikte bulunmuşlarken,** (bu) **imanlarından sonra kâfir olmuşlardır!**

Allâh(, düşünce kabiliyetlerini işletmeyip, inanma yerine inkârı koyarak ancak kendilerine zulmetmiş olan) **o zâlimler güruhunu hidâyet etmez**(ken, ya hakkı anladıktan sonra bile bile yüz çeviren ve kâfirlik tercihini sürdüreni, İslâm'ı bulmaya ve cennet yoluna hiç muvaffak eder mi?)!

Bu âyet-i kerime, irtidât ederek, Medine'den çıkıp Mekke'ye kâfir olarak varan oniki kişi

hakkında inmiştir ki, bunlar içinden Hâris ibni Süveyd el-Ensâri yaptığına pişman olarak ailesine: "Râsûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)e sorun ki benim tevbe kabul olur mu?" diye mektup yazmış, Râsûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in olumlu cevabı üzerine de tevbeye muvaffak olmuştur. İşte ileride gelecek olan 89. âyet-i kerime, onun gibilerin durumundan bahsetmektedir. Arkadaşları ise: "Biz durabildiğimiz kadar Mekke'de kâfir olarak kalalım, dönmek istediğimizde. Haris hakkında inenin bir benzeri bizim hakkımızda da nazil olur!" diyerek kâfirlikte aşırı gitmişlerdir. 90. âyet-i kerime de onların kötü hâlini anlatmaktadır.

87- (Habîbim!) İşte sana! Onlar, şüphesiz onların cezasıdır ki; Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti kendileri üzerinedir.

88- (O lanet) içerisinde ebedî kalıcılar olarak (asla cehennemden çıkarılmayacaklardır)! Kendilerinden azap (hiçbir şekilde) hafifletilmeyecek(, bilakis azapları ziyade edilecek)tir, onlar (tevbe etmek için) mühlet verilecek (kimseler) de değildirler / kendileri (özür dilemeleri) beklenecek (kimseler) de değildirler/ onlar (rahmet nazarıyla suratlarına) bakılacak (şahıslar) da değildirler /.

89- (Habîbim!) İşte sana! Ancak o kimseler müstesna ki; bu (dinden dönme suçu)nun ardından tevbe etmişlerdir ve (bozduklarını) düzeltmişlerdir(, işte onlar bu lanet ve azaptan kurtulmuşlardır)!

Şüphesiz ki Allâh (onların tevbelerini kabul eden ve suçlarını çokça bağışlayan bir) Gafûr'dur; (tevbe üzere ölebilenlere de çok acıyan bir) Rahîm'dir.

90- Muhakkak o kimseler ki; (evvelce Mûsâ (Aleyhisselâm)a ve Tivrât'a) inanmalarından sonra(, İsâ (Aleyhisselâm)ı ve İncil'i inkâr ederek) kâfir olmuşlar, sonra da (Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)i ve Kur'ân-ı Kerîm'i reddederek) kâfirlikte artış kaydetmişlerdir; onların (ölürken yapacakları) tevbeleri asla kabul edilmeyecektir.

İşte sana! Ancak onlar (hak yoldan şaşıp) dalâlete düşenlerin ta kendileridir!

91- Gerçekten o kimseler ki kâfir olmuşlar ve kendileri kâfirler olarak ölmüşlerdir; artık onların hiçbirinden yer dolusu altın kesinlikle kabul edilmeyecektir, velev ki onu fidye olarak verecek olsun!

İşte sana! Onlar; çok acı verici büyük bir azap onlar içindir! (İki cihanda da) onlar için (Allâh'ın azabına karşı) yardımcılarından hiçbir kimse yoktur.

92- Siz sevmekte olduğunuz (mal ve can gibi) şeylerden (Allâh yolunda) infak edinceye kadar birre(; üstün hayra ve Allâh-u Te'âlâ'nın rızasına) asla ulaşamazsınız! (Sevdiğiniz, sevmediğiniz) herhangi bir şeyden ne infak ederseniz, şüphesiz ki Allâh onu (hakkıyla bilip karşılığını verecek olan bir) Alîm'dir.

93- Tivrât indirilmeden önce İsrail (İsimli Ya'kûb Nebî'n)in, kendisine haram kılmış olduğu şeyler dışında bütün yiyecekler İsrâiloğulları için helâl idi. (Habîbim! Bu yasakların kendi günahları sebebiyle olmayıp, Nûh ve İbrâhîm (Aleyhisselâm)dan beri haram olduğunu İddia eden o Yahudilere) de ki: "Haydi Tivrât'ı getirin de onu okuyun (bakalım)! Eğer (bu sözünüzde) doğru kimseler olduysanız(, bunu yaparsınız)!"

Bu âyet-i kerime. Nisa Sûresi'nin: 160. ve En'âm Sûresi'nin: 146. âyet-i kerîmelerinde beyan edilen gerçeklerin Yahudiler tarafından inkâr edilmesi üzerine inmiştir. Allâh-u Te'âlâ o âyet-i kerîmelerde, günahları sebebiyle İsrâiloğullarına tırnaklı hayvanlar ve iç yağları gibi birçok lezzetli şeyleri haram kıldığını beyan edince, Yahudiler: "Bu yiyecekler bizim günahlarımız yüzünden haram edilmeyip, Tivrât'tan önceki peygamberlere ve ümmetlerine de haramdı!"

diyerek günahkârlık suçlamasından beraat iddia ettiler.

Bunun üzerine Allâh-u Te'âlâ: "Tevrât'tan önce İsrâîloğullarına bu gibi yasaklar konmamıştı. Ancak Ya'kûb (Aleyhisselâm) yakalandığı bir hastalıktan şifa bulması durumunda en sevdiği yiyecek ve içecek olan deve etini ve deve sütünü sadece kendisine haram etmişti!" buyurarak, onların yalancılığını ortaya koydu ve böylece Habîbine onlara meydan okumasını emretti Fakat onlar Tevrât'ı getirip davalarını ispat etmeye cesaret edemediler.

Tabi ki; okuma-yazma bilmeyen ümmî bir zâtın, Tevrât ehli tarafından gizlenen bu gerçeği, kitaptaki hakikate uygun bir şekilde ortaya koyması, onun hak peygamber olduğuna dair açık bir delil olmuştur.

94- (Habîbim!) **İşte sana! Artık bu (delilin zuhûrun)dan sonra her kim (bunun tersini savunarak) Allâh'a karşı yalan uydurursa, işte sana! Ancak onlar (kendilerini azaba iterek, nefislerine) zulmedenlerin ta kendileridir.**

95- (Rasûlüm! Yahudilerin yalancılığını îmâ etmek üzere) **de ki: "Allâh(ın, bütün indirdiklerinde) doğru(luğu sabit) olmuştur(, sizlerse yalancısınız)!**

O halde (bütün yanlışlardan uzaklaşıp, hakka yönelmiş) bir hanif olan İbrahim'in milletine uyun! O, (sizin gibi) müşriklerden değildi. (İşte siz de onun milleti olan İslâm dinini devam ettiren Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)e iman ederek getirdiği serbestliklerden istifâde edin!"

96- Şüphesiz ki insanlar(ın ibadeti) için kurulmuş olan ilk ev, elbette o (hac ve umre yapanlara, tavaf edip itikâfta bulunanlara sağladığı sevaplar yönüyle çok hayırlı ve) pek mübarek olan ve (kıbleleri olma bakımından) âlemler için büyük bir hidâyet olarak Mekke'de bulunan (Kâ'be-i Muazzama)dır. (Yoksa Yahudilerin iddia ettiği gibi Mescid-i Aksa değildir.)

97- Orada (kimseye karışık gelmeyecek şekilde)pek açık âyet (ve alâmet)ler ve İbrahim'in makamı vardır.

Her kim oraya girerse, (bütün korktuklarından) emin bir kimse olur. (Azık ve binek temin edip de) yol bakımından ona (ulaşmaya) güç bulmuş olan insanlar üzerine, o Beyt'i haccetmek Allâh için (farzıyeti sabit olan) bir haktır.

Her kim (haccın farzıyetini inkâr ederek) kâfir olursa, şüphesiz ki Allâh tüm âtemler(in ibadetlerin)den (müstağni olan bir) Ganiyy'dir (ve hiçbir kimseye ihtiyacı olmayan bir zengindir).

98- (Habîbim!) **De ki: "Ey Ehl-i Kitap! (Gerçekleri bildiğiniz için, en çok sizin inanmanız gerekirken,) Allâh'ın(, Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)ji her konuda tasdik eden) âyetlerini niçin inkâr ediyorsunuz? Oysa Allâh yapmakta olduğunuz şeylere (hakkıyla şahitlik eden bir) Şehîd'dir."**

99- (Ey Peygamberim! Yine) **de ki: "Ey kitap ehli! İnanmış olan kimseyi Allâh'ın yolundan niye engelliyorsunuz ve ona bir eğrilik (isnadına yol) ara(yarak, Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in sıfatlarını değiştiriyo ve hakkı bâtılla karıştırıyo)orsunuz.**

Hâlbuki siz(kendi kitaplarınızda okumanız ve açık mucizeler görmemiz hasebiyle, İslâm'ın hak olduğunun ilk) şahitler(i)siniz. Allâh ise sizin yapmakta olduğunuz şeylerden asla habersiz değildir!"

100- **Ey iman etmiş olan kimseler! Kendilerine kitap verilmiş olan kişiler arasından(, sizi İslâm'dan çevirmeye uğraşan) bir fırkaya itaat ederseniz, imanınızdan sonra sizi kâfirlere**

döndürürler.

101- Allâh'ın âyetleri üzerinize art arda okunmaktayken, Rasûlü de aranızda bulunuyorken siz nasıl kâfir olabiliyorsunuz? Her kim Allâh(in dinine ve taâtın)a sımsıkı tutunursa / (bütün işlerinde) Allâh'a sığınrsa / muhakkak ki o, (dini hususunda şüphelere düşmekten kendisini kurtaracak) dosdoğru bir yola hidâyet edilmiştir.

Medine halkının ekseriyetini teşkil eden Evs ve Hazrec kabileleri arasında yüz yirmi sene gibi uzun bir süreye varan düşmanlık ve harpler vardı. Rasûlüllâh (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)in hicretiyle İslâm şerefine eren bu kişiler bütün düşmanlıkları bir kenara bırakıp kardeş oldular. Daha sonra bir gün bu iki kabilenin iki ferdi, kendi kabilelerine mensup olan değerli bazı sahâbîlerin üstün vasıflarını sayarak birbirlerine karşı iftihara kalkıştılar ve böylece laf lafı açtı. Derken Müslümanlara karşı büyük düşmanlık taşıyan yaşlı bir Yahudi bu fırsatı değerlendirmek üzere yanındaki genç bir çocuğa: "Var onların yanına otur ve onlara eski düşmanlıklarını hatırlatacak şu şiirleri oku!" diyerek câhiliyet devrinde yaptıkları harplerde kazanan taraf adına yazılmış olan şiirleri okumasını emretti.

Böylece birbirlerine karşı öfkelenmeye başlayan bu kişiler, kabilelerini de konudan haberdâr ederek işi daha da büyüttüler ve neticede iki büyük kabile silahlanarak karşı karşıya geldiler. Rasûlüllâh (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) bu haberi alır almaz onların yanına vararak aralarını düzeltti. İşte 100-103. âyet-i kerîmeler bu hâdise üzerine nazil olmuştur.

102- Ey iman etmiş olan kimseler! (Emirlerini tutup, yasaklarından kaçınarak) Kendisinden sakınılması gerektiği şekilde Allâh'tan hakkıyla sakının ve siz ancak Müslüman kimseler olarak ölün!

103- Allâh'ın ipi (olan Kitabına ve dini)ne hep birlikte sımsıkı sarılın ve (Ehl-i Kitap gibi ihtilâfa düşerek haktan ve birbirinizden) ayrılmayın.

Bir de Allâh'ın, üzerinizde bulunan (iyilik ve) nimetini hatırlayın! Hani siz (câhiliyet döneminde uzun yıllar birbiriyle savaştığınız) düşmanlar iken O, (sizi İslâm ile şerefendirerek) kalpleriniz arasında bir (uzlaşma ve birbirine karşı ısınma yaratarak) ülfet meydana getirmişti de, hemen siz O'nun (bu) nimetiyle (birbirini çok seven) kardeşler oluvermiştiniz / kardeşler olarak sabaha çıkmıştiniz / . Yine siz (kâfirliğinizden dolayı) o (cehennem) ateş(in)den bir çukurun kenarında bulunuyorken, (Muhammed (Sallallâhu Aleyhi veSellem)ji göndererek) O sizi ondan kurtarmıştı.

(Ey muhatap!) İşte sana! Allâh (emir, nehiy, müjde ve tehdit içeren bu) âyetlerini size böylece (belâğatta zirveye ulaşmış bir beyan ile) açıklamaktadır, tâ ki siz (sevap kazandıracak doğru yola) hidâyet bulasınız!

104- İçinizden bir cemaat bulunsun ki; (dinî ve dünyevî) hayr (ve faydalar)a davet edeler, (Kitap ve Sünnet'e uygun olup, şeri'ât ve akıl tarafından da güzel bilinen) ma'rûfu emredeler, (Kitap ve Sünnet'e uygun olmayıp, şeri'ât ve akıl tarafından da reddedilen) münkerden nehyedeler! İşte sana! Ancak onlar felâha eren (ve umduklarına nail olup korktuklarından emniyete erişen)lerin ta kendileridir!

105- O kimseler gibi olmayın ki; iyice ayrılmışlar ve (dinde birlik sağlayacak) açık deliller kendilerine geldikten sonra (daha çok birleşecek yerde, Allâh-u Te'âlâ'nın tevhîd ve tenzîhi hususunda) ihtilafa düşmüşlerdir. İşte sana! Onlar, pek büyük bir azap sadece onlar içindir.

106- (Müslümanlara âit) nice yüzlerin bembeyaz olacağı, (kâfirlere ait) nice suratların da kapkara olacağı günü (unutmayın)! Artık yüzleri simsiyah olmuş kimselere gelince(, o gün

kendilerine denilecektir ki): "(Kalû Belâ mîsakıyla açıkladığınız) **imanınızdan sonra kâfir mi oldunuz? Öyleyse inkârda bulunmuş olmanız sebebiyle tadın (bakalım) bu azabı!"**

107- Ama o yüzleri bembeyaz olmuş kişiler; (onlar) **Allâh'ın rahmeti**(nin mahalli olan cennet) **içindedirler. Kendileri orada** (ayrılık ve ölümden uzak bir şekilde) **ebedî kalıcıdırılar.**

108- (Habîbim!) İşte sana! Bunlar Allâh'ın (müjde ve tehdit mahiyetindeki) **âyetleridir ki, onları** (hiçbir şüphe taşımayan) **hak ile** (iç içe buldukları halde) **sana peş peşe okumaktayız.**

Allâh âlem ler(den hiç birin)e (suçsuzyere ceza vererek veya suçluyu hak ettiğiinden fazlasıyla cezalandırarak ya da bir iyiliğin mükâfatını eksilterek) **en ufak bir zulüm** (ve haksızlık yapmak) **istemez!**

109- Göklerde bulunanlar ve yerde olanlar(dan her biri; yaratılma, mülkiyet ve yönetim bakımından) **ancak Allâh'a aittir.**

Bütün (hepsinin) **işler(i) ancak Allâh**(ın hüküm ve kazası)a **döndürülecektir.** (O da, üstün hikmeti gereği herkese hak ettiği sevap ve azap ile karşılık verecektir.)

110- (Ey ümmet-i Muhammedi Allâh'ın ezelf ilmin de de, Levh-i Mahfûz'da da, geçmiş ümmetlerce de,) insanlar(ın menfaatini temin) **için** (meydana) **çıkarılmış olan birçok ümmetin en iyisi siz oldunuz!**

(Çünkü siz, Kitap ve Sünnete uygun olup, şeri'ât ve akıl tarafından güzel bilinen) **ma'rûfu emredersiniz,** (kâfirlik ve bütün yasakları içine alan) **münkerden nehyedersiniz ve Allâh**(ın tüm buyruklarını)a (gerçekten) **iman** (etmeye devam) **edersiniz. Ehl-i Kitap da** (sizin gibi âhir zaman peygamberine ve getirdiği dine) **inanacak olsaydı, elbette bu, kendileri için**(, inkâr karşılığında elde ettikleri dünya riyasetinden) **daha iyi olurdu!** (Gerçi) **içlerinden** (Abdullah ibni Selâm ve arkadaşları gibi) **inananlar vardır. Onların çoğunluğu ise** (hak yoldan çıkmış olan) **fâsıklarında kendileridir.**

Âyet-i celîlede bahsi geçen hayırlı ümmet olma vasfı, vahyin nüzulüne şahit olan müminlere, özellikle de İbni Mes'ûd, Ammâr ibni Yâsir, Sâlim, Übeyy ibni Kâ'b ve Mu'âz ibni Cebel (Radiyallâhu anhüm) hazarâtına mahsus ise de, Ömer (Radiyallâhu anh)ın: "Ey insanlar! Kim bu methedilen ümmetten olmak istiyorsa, Allâh-u Te'âlâ'nın burada bahsettiği şartları yerine getirsin!" sözü, bu vasfın bütün ümmete âit olduğunu göstermektedir.

111- (Yahudi ve Hristiyanlar, tenkit ve tehdit gibi) basit bir eziyet dışında size asla zarar veremeyeceklerdir. Sizinle savaşıacak olsalar, (bozguna uğrayarak) **size arkaları(nı) çevirecekler, sonra** (size karşı hiç kimse tarafından) **yardım olunmayacaklardır.**

Bu âyet-i kerîme, Kâ'b ibni Eşref ve İbni Süriyâ gibi Yahudi liderlerinin, aralarından İslâm'ı seçen Abdullah ibni Selâm ve arkadaşlarını tehdit etmeleri üzerine nazil olmuş ve kendilerine, bu sıkıntılarının sözlü tacize uğramaktan ileri geçmeyeceği teminâtını vermiştir.

112- (Cizye vermeyi kabul etmeleri hâlinde) Allâh'tan (kendilerine verilen) **bir** (zimmet ve dokunulmazlık) **ip(iy)le** (bağlanmaları) **ve** (Allâh'ın zimmetine dayalı olarak) o (Müslüman) **insanlar** (tarafın)dan **bir** (güvence) **ip(iy)le** (kendilerine emân verilmiş) **olması dışında;** **buldukları her yerde o** (Yahudi ola)nlar **üzerine zillet** (ve alçaklık damgası) **vurulmuştur.**

(Bu nedenle her gittikleri yerde can ve mal telefine maruz kalacaklardır.) **Böylece onlar Allâh'tan** (rahmet beklerken) **bir gazapla dönmüşler ve** (zengin olsalar bile,) **miskinlik**(; fakirlik korkusu ve zenginliği gösterememe hâli, bir mühür gibi) **üzerlerine vurulmuştur.**

İşte sana! Bu (şekilde alçaklık ve fakirlik damgası yeyip, Allâh'ın gazabına uğramaları), **şu sebeptedir ki gerçekten onlar Allâh'ın âyetlerini inkâr etmekte bulunmuştu ve** (kendilerince de) **hak olmayan bir nedenle peygamberleri öldürüyordular.**

İşte sana! Bu (kâfirlik ve peygamber öldürme suçu) **da,** (Allâh'ın emirlerine) **isyan etmeleri ve kendilerinin haddi aşmakta bulunmuş olmaları yüzündendi.** (Nitekim küçük günahlarda ısrarcı olmak büyük günahlara sebebiyet vereceği gibi, büyük günahları sürdürmek de kâfirliğe sevk etmektedir.)

113- O (Kitap ehli ola)**nlar**(ın hepsi) **eşit değildirlir!**

Ehl-i Kitaptan (Abdullah ibni Selâm ve Necâşî gibi) **öyle istikametli bir cemaat vardır ki; gece saatlerinde** (kılmış oldukları yatsı ve teheccüd namazlarında) **Allâh'ın** (Kur'ân'ının) **âyetlerini devamlı okumaktadırlar ve onlar secde yapmaktadırlar.**

114- Onlar Allâh'a ve o son güne inanırlar, (iman ve diğer hayırlardan ibaret) **ma'rûfu emrederler,** (kâfirlikten ve şeri'âtın yasakları olan) **münkerden nehyederler ve** (ölüp de fırsatı kaçırmamak için) **hayırlarda** (yarışıracasına) **koşuşurlar.**

İşte sana! O (yüce sıfatlara sahip ola)**nlar** (Yahudilerin dediği gibi kötülerden değil, bilakis Allâh indinde durumları düzgün olan) **sâlihlerdendir.**

115- Onlar hayırdan her ne işleyecek olurlarsa, (sevapları reddedilerek veya eksiltilerek) **ona karşı asla nankörlükle karşılanmayacaklardır.**

Zaten Allâh o takva sahiplerini(n yaptıklarını çok iyi bilen ve mükâfatlarını tastamam ödeyecek olan bir) **Alîm'dir.**

116- O kimseler ki kâfir olmuşlardır; gerçekten ne malları, ne de çocukları, Allâh(ın âzabın)**dan hiçbir şeyi asla kendilerinden defedemeyecek**(, rahmetinden hiçbir şeyi de temin edemeyecek)**tir. İstes ana! Onlar, ancak o** (cehennem) **ateşin**(in dâimi) **arkadaşlarıdır. Kendileri onun içinde** (bir daha çıkmamak üzere) **ebedî kalıcılarıdır.**

Bu âyet-i kerime, mal ve çocuklarıyla iftihar ederek: "Biz çok mal ve evlat sahibiyiz, öyleyse asla azap olunmayız!" diyen Yahudiler ve müşrik Araplar, bir de Rasûlüllah (Sallâllûhu Aleyhi ve Seltem)e düşmanlık uğrunda çok mal kazanıp harcama gayretine giren diğer kâfirler hakkında nazil olmuştur.

117- (İslâm düşmanlarının ve gösterişçilerin) işte şu en alçak (ve âdî dünya) **hayat**(ın)**da,** (kibir, gurur, övülme ve beğenilme kastıyla) **harcamakta oldukları şeyin şaşılacak hâli; içinde pek şiddetli bir soğuk bulunan kuvvetli bir rüzgârın durumuna benzer ki o,** (kâfirlik ve günahlar yüzünden) **kendi nefislerine zulmetmiş bulunan bir toplumun ekinine vurmuş ve onu hemen helâk etmiştir. Allâh** (bu harcamayı yapanlara ecir vermeyerek ve bu ekin sahiplerinin mahsûlünü telef ederek) **onlara zulmetmemiştir velâkin onlar** (gereken yerlere vermeyip, azabı hak edecek şekilde masraf ettiklerinden) **ancak kendilerine zulmetmektedirler.**

118- Ey iman etmiş olan kimseler! Kendi (din kardeşleri)**nizden başkası**(nı, Yahudi ve Hristiyanlar gibi kâfir fırkaları)**nı** (güveninize mazhar konumda) **bir sırdaş edinmeyin!** (Çünkü) **onlar hiçbir** (fitne ve) **fesat hususunda size** (hiçbir şeyi) **eksik yapmazlar.**

Onlar (din ve dünya hususunda dâima) **sizin sıkıntınızı** (ve zarara uğramanızı) **istemişlerdir. Gerçekten** (size karşı büyük bir kin ve nefret taşıdıklarından, kendilerine hâkim olamamış ve) **ağızlarından** (dökülen sözlerinde) **aşırı öfke açığa çıkmıştır.**

Onların göğüslerinin gizlemekte olduğu (düşmanlık) **ise** (açıkladıklarından) **daha büyüktür.**

Muhakkak Biz (Allâh ve Rasûlünün düşmanlarıyla dost olmamanızı ifade eden) **âyetleri size iyice açıklamışdır. Eğer siz** (dostla düşman arasındaki farkı düşünüp) **anlamakta olduysanız**(, gerekeni yaparsınız)!

İbni Abbâs (Radıyallâhu Anhümâ)dan rivayete göre; bazı Müslümanlar câhiliyet devrinde aralarında bulunan komşuluk ve antlaşma yüzünden kimi Yahudilerle ilişkilerini sürdürüyorlardı. Bunun üzerine Allâh-u Te'âlâ onlar hakkında bu âyet-i kerimeyi indirerek, kendi dinlerinden olmayan kimselerle gizlice dostluk yapmalarını yasakladı.

Âyet-i celîlenin Medine ehli arasında bulunan münafıklar hakkında nazil olduğu da rivayet edilmiştir ki, böylece müminler onlarla dostluk kurmaktan nehyedilmişlerdir. İleride gelecek olan sözleri de bu görüşü desteklemektedir.

119- İşte siz, (kâfirlerle dostluk kurduğunuz için) **öyle** (hatalı) **kimselersiniz ki**, (kendi Kitabınıza inanmadıkları halde) **onları seversiniz, ama siz** (onların kitabı dâhil) **kitapların hepsine inandığınız halde onlar sizi sevmezler. Onlar size kavuştukları zaman** (aldatmak için yalan yere): **"Biz de inandık!" derler. Yalnız kaldıklarında ise**, (zararınıza bir şey yapmadıklarından hayıflanarak) **size karşı kızgınlık(ların)dan parmak uçlarını ısırırlar.**

(Habîbim!) **De ki**: "(İslâm'ın ve ehlinin kuvvet ve izzetini gördükçe kendi zillet ve hakaretinizi daha çok fark edin de) **öfkenizle geberin! Zira şüphesiz ki Allâh göğüslerin sahip olduğu şeyi**(; kalplerin barındırdığı tüm sırları, niyet ve inançları hakkıyla bilen bir) **Alîm'dir."**

120- Size (bolluk, ganimet ve zafer gibi) **güzel bir şey dokunacak olursa bu onları üzer. Size** (darlık ve bozgun gibi) **kötü bir şey isabet edecek olursa da bununla sevinirler. Eğer** (onların eziyetlerine) **sabrederseniz ve** (onlarla dostluk gibi yasaklardan) **iyice sakınırsanız**, (bu durumda siz Allâh'ın korumasına gireceğinizden) **onların hileleri**(, ne sıkıntı ne de eziyetten) **hiçbir şeyle size zarar veremez.**

Şüphesiz ki Allâh onların yapmakta olduğu (hile ve tuzak gibi) **şeyleri**(, ilmi ve kudretiyle çepeçevre kuşatıp zararsız hale getiren bir) **Muhî'tir.**

121- (Habîbim!) Hani sen müminleri (Uhud) **savaş(ı) için** (müsaite) **birtakım mevizlere yerleştirmek üzere ehlin** (olan Âişe'nin evin) **den sabahleyin çıkmıştın.**

Allâh (seni savaşa çıkmaya teşvik edenlerin sözlerini çok iyi işiten bir) **Semî'dir**; (onların taşıdıkları niyetleri. Özellikle şehit olma arzularını çok iyi bilen bir) **Alîm'dir.**

122- (Ey Ensâr!) Bir zaman ki, (Hazrec'den Benî Seleme, Evs'den de Benî Harise olmak üzere) **içinizden iki tâife**(, münafıkların reisi olan İbni Übeyy'in üçyüz kişiyle birlikte harpten kaçtığını görünce,) **korkup geri durmayı düşünmüştü. Hâlbuki onların Velî'si** (ve yardımcısı) **ancak Allâh'tır inananlar ancak Allâh'a tevekkül etsin**(ve tüm işlerinde ancak O'na güvenip dayansınlar, zira O, Kendisine güvenenleri mahcup etmez)!

123- (Nitekim) andolsun ki; siz (sayı ve kuvvet bakımından) **zelil** (ve güçsüz) **kimselerken Allâh Bedir'de kesinlikle size yardım etmişti.**

Öyleyse Allâh'tan hakkıyla sakının (ve peygamberiyle birlikte er meydanında sebat edin), **tâ ki siz** (mazhar olduğunuz bu yardım nimetine) **şükredebilesiniz!**

124- Vaktâ ki sen (Bedir'de) **müminlere: "Rabbinizin size, indirilen meleklerden üçbin ile yardım etmesi size tam manasıyla yeterli olmaz mı?" diyordun.**

125- Evet! (Tabi ki bu yeterli olur. Ama savaşın zorluklarına Allâh için) **sabrederseniz ve** (peygamberin emrine karşı gelmekten) **hakkıyla sakınırsanız, o** (müşrik olan) **lar da siz**(in

üzeriniz)e (hiç beklemeden) **işte şu anlarında** (ansızın) **gelecek olurlarsa, Rabbiniz size** (kendilerini sarıklarla, atlarının perçem ve kuyruklarını da beyaz yünlerle) **nişanlayan meleklerden beşbin ile yardım edecektir.**

126- Allâh (melekleriyle yaptığı) **bu** (yardım hususu)**nu ancak sizin için bir müjde olsun ve kalpleriniz onunla** (korkularından sükûnete erip) **iyice yatışsın diye yapmıştır. Zaten yardım** (ne savaşçılardan, ne de meleklerden değil) **sadece Azîz ve Hakîm olan Allâh katındandır**(ki O, hiç yenilmeyen yegâne galiptir ve galip ederken de, mağlup ederken de hikmeti gözetendir)!

127- (Allâh) kâfir olmuş kimselerden bir cemaati(n kolunu kanadını) **kessin yahut onları rezîl(-ü rüsvay) etsin de / yüzüstü yıksın da / ciğerine işletecek şekilde üzsün de /** (bozguna uğrayarak) **ümitleri boşa çıkan kimselere dönüversinler diye** (Bedir'de size bu yardımı yapmıştır)!

128- (Habîbim! Kulların cezalandırılması veya mükâfatlandırılması gibi) işler(in)den hiçbir şey sana âit değildir; ya (Allâh) onların tevbelerini kabul eder veya (kâfirlikte ısrarcı olurlarsa) **kendilerine azap eder, zira** (bu durumda) **gerçekten onlar** (azabı hak etmiş olan) **zâlim kimselerdir!**

Bu ayetin daha iyi anlaşılması için birçok kaynakta rivayet edilen iniş sebeplerini zikrederim: Uhud günü müşrikler tarafından Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in sağ alt yan dişi isabet almış ve mübarek yüzü yarılmıştı.

O, kanlarını silerken: "Peygamberlerine böyle yapan bir kavim nasıl felâh bulsun!" buyuruyordu ki, bu âyetin nüzûlüyle, onların felâh bulup bulmayacağına kendisine kalmadığı, bilakis işlerinin Allâh-u Te'âlâ'ya âit olduğu bildirildi.

İbni Ömer (Radiyallâhu Anhümâ)'dan rivayete göre; Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Uhud günü müşriklerin safında olan bazı kişilere lanet edince bu âyet-i celîle inerek, kendisinden bedduaya son vermesi istendi ve bilâhare onların hepsine iman nasip oldu. Yine böylece Uhud günü Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem), kâfirler tarafından ashabına ve amcası Hamza (Radiyallâhu anh)'a yapılan işkenceleri gördüğünde: "Yemin olsun ki; Allâh bizi bunlara bir daha galip edecek olursa, elbette Araplardan hiçbirinin yapmadığı işkenceleri onlara tattıracağız!" deyince bu âyet-i celîle kendisini engelledi. İbni Mes'ûd (Radiyâllâhu anh)'dan rivayete göre; o gün ashabından bozguna uğrayıp kaçanlara beddua etmek istediğinde bu âyet-i celîleyle nehyedildi ve onların tevbelerinin kabul edildiği kendisine bildirildi.

129- (Habîbim!) Göklerde olanlar ve yerde bulunanlar(, yaratılmak, mülkiyet ve yönetim bakımından sana âit olmayıp,) **ancak Allâh'a aittir.**

O dilediği kimse için (fazl-u rahmetiyle günahlarını) **mağfirette bulunur, istediğine ise** (adl-ü hikmetiyle) **azap eder. Allâh** (kullarının günahlarını çokça örten bir) **Ğafûr'dur;** (çok acıdığı için, hak etseler de cezalarını âcil vermeyen bir) **Rahîm'dir.** (Öyleyse onlara beddua hususunda aceleci olma!)

130- Ey iman etmiş olan kimseler! (Câhiliyet devrinde yapıldığı gibi) **birçok katlarla katlan**(miş şekilde artırıl)mış **olarak faiz yemeyin! Ve** (yasaklarına düşmeme hususunda) **Allâh'tan hakkıyla sakının, tâ ki siz** (âhiret sevabına kavuşarak) **felâha eresiniz!**

131- (Ey faiz yiyenler! Haddi zatında) kâfirler için hazırlanmış bulunan o ateşten iyice sakın(mak istiyorsanız, faizi bırak)ın (ki, onlara uyarak siz de aynı azaba uğramayasınız)!

132- Bir de Allâh(ın bütün emirlerini tutup, faiz gibi tüm yasaklarından kaçarak, O'n)a **ve o**

Rasûl(ün)e itaat edin, tâ ki siz (Allâh tarafından) rahmet olunasınız!

133- Rabbinizden büyük bir mağfiret (kazandıracak İslâm, ihlâs ve tevbe)ye, bir de (bir müslümana verilecek yerin) eni (bile), göklerle yerler (kadar geniş) olan yüce bir cennete (kavuşmak için yarışarcasına) koşuşun ki o, takvâ sahipleri için hazırlanmıştır.

134- O kimseler, bollukta da darlıkta da (emr olunan yerlere) infakta bulunurlar, bir de (cezalandırma gücüne sahipken, intikam almayı) öfkelerini tutanlar ve insanlardan (kusurlarını) affedenler(, işte sonsuz cennetler ve bitmez tükenmez nimetler onları beklemektedir)! Allâh güzel davranışta bulunan bu kulları sever (ve kendilerini mükâfatlandırır)!

135- Yine o kimseler ki; (büyük günah işleyerek) çok çirkin bir iş yaptıklarında yahut (küçük bir günah işleyerek) kendilerine zulmettiklerinde Allâh(ın tehdit ihtiva eden hükümlerini ve yüce şânını) hatırlarlar da, hemen (pişman olup tevbe ederek) günahları için bağışlanma isterler.

-Zaten Allâh'tan başka günahları kim bağışlayabilir?-

Ve kendileri (işledikleri günahın çirkinliğini) bilmekte bulunuyorlarken, yapmış oldukları (kötü) şeyler üzerine ısrarcı olmazlar. (Bilakis istiğfara sarılarak ısrarcı olma vasfından kurtulurlar.)

136- (Habîbitn!) İşte sana! Onlar ki, kendilerinin mükâfatı; Rablerinden büyük bir bağışlanma ve (köşkleriyle ağaçlarının) altlarından ırmaklar akmakta olduğu halde içlerinde ebedî kalacakları pek değerli cennetlerdir. (Bu şekilde) amel eden o kişilerin mükâfatı ne güzel olmuştur!

137- Gerçekten (Allâh-u Te'âlâ'nın) sizden önce (geçen inkarcı ümmetler hakkında ceza olarak uyguladığı) nice sünnetler (ve değişmez kanunlar gelip) geçmiştir.

Artık (kâfir milletlerin helâk kalıntılarına rastlayıp ibret almanız için) yer(yüzün)de gezin de (bir) bakın ki, yalanlayıcıların (kötü) akıbeti nice olmuş?

138- İşte bu(nca önemli konuyu gündeme getiren Kur'ân-ı Kerim), insanlar için tam bir açıklama, (şirkten) hakkıyla sakınanlar için de (yol gösteren) yüce bir hidayet ve (hem teşvikler hem de tehditlerle dolu) büyük bir öğüttür.

139- (Ey Müslümanlar! Uhud'da karşılaştığınız hezimetten dolayı cihattan) gevşemeyin ve (kaçırdığınız ganimetlere de, kaybettiğiniz canlara da) üzülmeyin!

Oysa siz en üstün kimselersiniz (ve bundan sonra katılacağınız her muharebede mutlaka galip geleceksiniz)! Eğer (gerçekten) mümin kimseler oldu iseniz(, Allâh yolunda cihattan hiçbir surette geri kalmayın. Çünkü gerçek iman, Allâh'a güvenmeyi ve düşmanlara aldırmamayı îcap eder)!

Bu âyet-i kerimede zikredilen üstünlük, maddî veya manevî olmak üzere iki türlü tefsir edilmiştir:

a) Müşrikler bâtil üzereyken, savaşları şeytan uğrunda ve ölüleri ateşteyken, müminlerin hak üzere oluşu, cihatlarının Allâh yolunda olması ve ölülerinin mutlaka cennetlik oluşu, manevî üstünlük olarak açıklanmıştır.

b) Kurtubî (Rahimehullâh)dan nakledilen: "Bu âyet-i celileden sonra sahâbe-i kiram, Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in döneminde hangi muharebeye çıktılarsa, mutlaka zafer elde etmişlerdir. Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in vefatından sonra da, tek bir sahâbînin bile bulunduğu hiçbir ordu yenilmemiştir!" şeklindeki beyân ise, zahirî üstünlük ifadesidir.

(Âlûsî)

140- Eğer size (Uhud'da) bir yara dokunduysa, ona benzer bir yara da (Bedir günü) gerçekten o (kâfir) kavme dokunmuştu. (Böyle olduğu halde onların kalpleri zayıflamayıp tekrar Uhud'da size karşı çıkarlarken, şimdi siz Uhud'da aldığınız yaradan dolayı niye gevşiyorsunuz?)

(Habîbim!) **İşte sana! Bu günler ki, Biz onları insanlar arasında çevirip durmaktayız** (, böylece bazen zafer ve ganimet ile lehlerine, bazen de yara ve hezimet ile aleyhlerine döndürüyorsak, bunu, İslâm'ın hak olduğu açıkça ortaya çıkararak gayba iman imtihanının ortadan kalkmaması gibi nice hikmetlere mebni olarak yapmaktayız).

Bir de Allâh o inanmış olanları (tâ ezelde sabır ve imanla mevsuf olarak bildiği gibi, herkese bunu) **bil(dir)sin ve sizden şehitler / (kıyamet günü diğer ümmetlere) şahit olabilecekler / edinsin diye**(, sizi her zaman galip etmemiştir)! **Zaten Allâh o zâlimleri sevmez.**

(Dolayısıyla bazen kâfirleri galip etse de bu onlar için bir ikram olmayıp, istidraçtan öte geçmez.)

141- Yine Allâh iman etmiş olanları (mağlup etmesi durumunda çekecekleri üzüntüyle günahlarından) **arındırsın, o kâfirleri ise** (yenik duruma düşürmesi halinde) **azar azar helâk etsin diye**(, bu zafer günlerini insanlar arasında nöbetleşe yapmıştır)!

142- Yoksa siz cennete girebileceğinizi mi sandınız; oysa Allâh (ezelî ilmiyle kimin ne yapacağını önceden bilmekteyse de,) **henüz içinizden cihat etmiş olanları da** (mevcut olarak) **bilmemiş, sabredenleri de bil(ip belli et)memiştir?**

Mevlâ Te'âlâ bu âyet-i celîlesiyle: "Siz Allâ yolunda öldürülen, mallarını ve canlarını seve seve feda eden, aldıkları birçok yara ve darbelerin acısına katlanan ve düşmanlarının eziyetlerine karşı sabreden kimselerin yolunu izlemedikçe, cennete gireceğinizi mi zannettiniz?" buyurmuş ve böylece Uhud günü hezimete uğrayıp kaçanlara sitemde bulunmuştur.

143- Andolsun ki; gerçekten siz (Bedir'de kaçırdığınız şehitlik mertebesine ulaşmak için, Uhud günü muharebeye çıkıp şehit olarak) **ölmeyi, daha on(un zorluğun)a kavuşmanızdan önce kesinlikle arzulamıştınız.**

Şimdi ise hakikaten onu gördünüz ve hâli hazırda siz (kardeşlerinizin gözünüzün önünde şehit edildiğine) **baktaktasınız** (, peki bu durumda niye geri döndünüz, şehitlik isteğinizde sâdıksanız, peygamberinizle birlikte niye sebat etmediniz?)

Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Bedir'e ansızın çıktığı için, orada harp olacağını zannetmediklerinden o muharebede bulunma şerefini kaçırın, sonra Bedir ashabı hakkındaki faziletleri duyduklarında çok pişmanlık yaşayan kimseler, kâfir ordularının Medîne üzerine geldiği haberini alınca, Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in, Medine'de kalıp müdafaa yapma teklifine rağmen Uhud'a çıkarak şehit olmayı istemişler. Fakat okçuların Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve sellem)in emrine uymayıp mevzilerini terk etmeleri nedeniyle yaşanan bozgun üzerine ekseriyet sebat gösteremedi. Ancak Enes ibni Nadr gibi: "Ey Allâh! Bunların yaptıklarından sana sığınıyorum!" diyerek harbe girişen ve cennetin kokusunu hissettiğini söyleyerek şehit oluncaya kadar çarpışan sâdik kimseler de vardı.

İşte bu âyet, evvelce harbi arzulararak ölümü temenni ettikleri halde, onun sebeplerini açıkça gördüklerinde kaçmaya yeltenen kimselere bir sitem mahiyetindedir.

144- (Peygamberimin ölüm haberini almanız savaştan kaçmanızı meşrûlaştırmaz. Çünkü) **Muhammed ancak bir rasûldür ki; gerçekten kendisinden önce de birçok peygamberler**

(gelip) **geçmiştir. Şimdi o ölecek yahut öldürülecek olursa, ökçeleriniz üstünde** (gerisin geri dinden) **dönecek misiniz? Her kim** (irtidât edip) **iki ökçesi üstünde** (eski kâfirliğine) **dönecek olursa, Allâh'a** (ziyan ve noksanlıktan) **hiçbir şeyle asla zarar veremez.**

Pek yakında Allâh (geri kaçmayıp sebat ederek İslâm nimetine) **şükreden o kimselere mükâfat verecektir.**

145- Allâh'ın izni ile (belli bir zamana) **tecil edilmiş bir yazı ile** (kaydedilmiş) **bulunmaksızın, hiçbir nefis için ölmesi** (söz konusu) **olamaz. Her kim** (ganimet derdine düşerek) **dünya karşılığını isterse, ona ondan** (bir şey) **veririz. Kim de** (âhirette derece iste yerek Allâh'ın davasını yüceltmeyi ve) **âhiret sevabını arzularsa, ona da ondan** (hak ettiği kadar) **veririz.** (Bu niyetleri taşıyarak) **şükreden o kimseleri çok yakında mükâfatlandıracağız.**

146- Beraberinde, Rabbe bağlı birçok (âlim ve veli) **kimsenin savaşmış olduğu nice peygamber vardı ki, onlar** (peygamberleri şehit edildiğinde ve yenilgiye uğradıklarında) **Allâh yolunda kendilerine isabet etmiş olan şeyden dolayı gevşememiştirler,** (peygamberlerinin ardından cihatta) **zaaf göstermemişler ve** (düşmanlarına) **boyun eğmemişler.**

Allâh (kâfirlerle cihatta) **sabreden o kimseleri sever** (ve onları yardımına mazhar kılar).

147- (Başlarına gelen bu musibetlere karşı) onların sözü:

"Ey Rabbimiz! Bizim için günahlarımızı ve (kulluk) **işimizdeki** (haddi aşmamızı ve) **israfımızı bağışla,** (er meydanında) **ayaklarımızı iyice sabit kıl ve o kâfirler toplumuna karşı bize yardım et!" demelerinden başka bir şey olmamıştı.** (Böylece onlar suçsuz olmalarına rağmen nefislerini kırmak için kendilerine günah ve hata isnadında bulunmuşlardı.)

148- Bunun üzerine Allâh onlara hem (yardım, zafer ve ganimet gibi) **dünyanın mükâfatını, hem de âhiretin güzel sevabını** (; mağfiret ve cenneti) **vermişti.**

Allâh güzel amel işleyen bu kişileri sever (ve kendilerini mükâfatlandırır)!

149- Ey iman etmiş olan kimseler! Eğer siz (bozguna uğradığınızda, münafıkların: "Muhammed peygamber olsaydı, yenilmezdi! O halde eski dininize dönün!" gibi sözlerini dinleyerek) **o kâfir olmuş kimselere itaat edecek olursanız, sizi ökçelerinizin üstünde** (kâfirliğe) **çevirirler de, sonra siz** (dünya ve âhireti) **kaybeden kimselere dönüverirsiniz.**

150- (Sizin kâfirlere itaatınız asla uygun değildir. Zira iki cihanda da onlardan hiçbir yardım göremezsiniz.) Doğrusu (yardımcınız ve) **Mevlâ'nız ancak Allâh'tır.**

Zaten yardım edenlerin hayırlısı sadece O'dur! (Nitekim yenilmeyen tek güç sahibi ve gerçek manada yardımcı ancak O'dur! öyleyse ibadetin ve yardım talebinin sadece O'na tahsisi gerekir.)

151- (İlâhlıkları) hakkında hiçbir delil indirmemiş olduğu (putlar gibi âciz) **şeyleri Allâh'a ortak koşmaları sebebiyle, o kâfir olmuş kimselerin kalpleri içerisine yakında korkuyu salacağız** (,bu yüzden Uhud'da galip konumda olan müşrikler yenilmiş gibi geri dönmeye mecbur kalacaklar). **Sığınacakları yer ancak, o** (cehennem) **ateş(i)dir. O zâlimlerin ikamet gâhı** (olan cehennem) **ne kadar da kötü olmuştur!**

Bu âyet-i kerime Uhud muharebesi devam ederken nazil olmuş ve ileride gerçekleşecek bir mucizeyi haber vermiştir, şöyle ki: Uhud günü müşrikler Mekke'ye dönerlerken bir yere geldiklerinde pişman olup: 'Biz ne kötü bir iş yaptık; onların ekseriyetini öldürdük, sonunda başıboş bir azınlık kalınca bırakıp döndük! En iyisi biz geri dönüp onların kökünü kazıyalım!' dediler. Böylece görünen hiçbir sebep yokken Allâh tarafından kalplerine atılan bir korku

neticesinde, sanki yenik düşen kendileriymiş gibi bu düşüncelerini gerçekleştiremediler. Ancak karşılıklarına çıkan bir bedeviye para vererek: "Muhammed ve adamlarıyla karşılaşırırsan, bizim toplanıp geri döndüğümüzü kendilerine bildir!" demekle yetindiler.

Allâh-u Te'âlâ bu durumu Habîbine bildirince o, yara bere içindeki ashâbını toplayarak tekrar onların peşine düştü. Medine'ye sekiz mil mesafede olan Hamrâû'l-esed mevkiine kadar gelip, orada üç gün ikamet ettikleri halde hiçbir düşmanla karşılaşmayıp emniyet içerisinde geri döndüler. İşte kalplerine atılacak korku yüzünden, kâfirlerin maksatlarına erişemeyeceklerini bildiren bu âyet-i kerîme kısa bir zaman sonra aynen gerçekleşmiştir.

Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in: "Düşmanlarımla kalplerine bir aylık yoldan salınan bir korkuyla yardım olundum!" (Buhârî, Mesâcid, 23, No: 427, 1/168) şeklindeki hadîsi şerifi de bu gerçeği açıklamaktadır.

152- (Ey Uhud'daki hezimetin sebebini sorgulayanlar!) **Andolsun ki; gerçekten siz O'nun izniyle onları (çokça öldürerek) hissiz bırakırken, Allâh size (vermiş olduğu yardım) sözünde sâdik olmuştur.**

Nihayet O (Allâh-u Te'âlâ) **size** (zafer ve ganimet gibi) **sevmekte olduğunuz şeyi gösterdikten sonra**(, telâşa kapılıp düşmanınızdan) **korktunuz**, **o** (bırakmamanız emredilen mevzileri terk edip etmeme) **iş(i) hakkında çekiştiniz ve** (ganimete meyledip peygamberimin emrine) **isyan ettiniz**(, işte o zaman yardımını sizden çekti).

İçinizden dünyayı arzulaya(rak ganimet için merkezi bırak) **n da vardı, yine sizden âhireti isteye**(rek peygamberimin emri üzere sebat edip şehit düşe) **n de vardı.** (Siz onlara galip geldikten) **sonra O sizi**(n imanda sebatınızı ve musibetlere karşı tahammülünüzü) **imtihan** (edenin muamelesine tâbi) **etsin diye, o** (düşma) **nlardan sizi** (geri) **çevirdi** (de böylece galibiyet hâliniz mağlubiyete dönüştü). (Ey emir dinlemeyenler!) **Andolsun ki; elbette O** (Allâh bu muhalefetinizden son derece pişman olduğunuzu bildiği için, fazl-u ke-remiyle) **sizden** (bu suçunuzu) **kesinlikle affetmiştir. Zaten Allâh inananlara karşı** (her halükârda) **büyük bir fazl(-u kerem) sahibidir.**

153- **Hani** (kaçmayan) **diğerleriniz arasındaki / Hani aramızdaki / o peygamber**(: "Ey Allâh'ın kulları! Bana dönün! Geri dönene cennet var!" diyerek) **sizi davet ederken, siz hiçbir kimseyi durup beklemeden / hiçbir kimseye dönüp bakmadan /** (savaş alanından) **iyice uzaklaşıyorsunuz. Bunun üzerine O** (Allâh-u Te'âlâ), (bozguna uğrama ve yaralanmanın sebebini verdiği) **büyük bir keder üzerine**(, Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in ölüm haberi ve ganimeti kaçırma gibi) **diğer bir büyük kederle sizi cezalandırdı, tâ ki siz** (acılarla alışasınız ve böylece) **kendi** (eli) **nizden kaçmış olan** (zafer ve yardım gibi) **şeylere de, size isabet etmiş olan** (yara ve hezimet gibi) **şeylere de üzülmesiniz! Allâh yapmakta olduğunuz şeyleri**(n görünen taraflarını da, görünmeyen yüzlerini de çok iyi bilen ve karşılığını verecek olan bir) **Habîr'dir.**

154- **Sonra O** (Allâh-u Te'âlâ), **o kederin ardından üzerinize öyle bir güven**, (onun neticesi olarak da) **öyle bir uyku indirmişti ki o sizden bir taifeyi kaplıyordu** (ve böylece onlar harp safındayken tekrar tekrar kılıçlarını ellerinden düşürüp alıyorlardı). **Nefisleri kendilerini gerçekten endişeye sevk etmiş** (bulunan ve bu nedenle canlarının derdine düşmüş) **olan bir zümre de, Allâh hakkında câhiliyet** (ehlinin düşünce ve) **zannı olan gerçek dışı bir zanda bulunarak:** "(Allah'ın vaat ettiği yardım ve zaferle ilgili) **bu işten bizim için herhangi bir şey**(; az da olsa bir nasip ve hisse) **var mı (acaba)?" diyorlardı.**

-(Habîbim!) **De ki:** "**Muhakkak o** (yardım ve galibiyet) **iş(i) bütünüyle Allâh'a aittir.** (Dolayısıyla O, Habîbine ve ashâbına yardım ederek düşmanlarını kahredecektir. Bu hususta şüphelenmek müminlerin şanından olmayıp, ancak Allâh'ın gücünü bilmeyen şirk ehline yakışır.)"-

Onlar(ın içerisindeki münafıklar senin bu sözünü duyunca, gizlice kendi aralarında): "(Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in iddia ettiği gibi bütün işler Allâh'ın ve dostlarının elinde bulunsaydı ve yardımla alâkalı) **o işten bizim için bir şey olsaydı, işte burada öldürülmezdik!" diyorlardı da, böylece sana açıklayamadıkları şeyleri kendi içlerinde gizliyordular.** (Rasûlüm!) **De ki:**

"Siz (Allâh'ın bu savaşta öleceğini bildiği kişilerle birlikte harp meydanına çıkmayıp da) **evlerinizde de bulunsaydınız,** (Allâh-u Te'âlâ'nın ezeli ilminde takdir edilmiş ve Levh-i Mahfûz'da) **üzerlerine öldürülme** (yazısı) **yazılmış olanlar,** (ölüp) **yatacakları yerlere** (başka bir nedenle de olsa, yine) **elbette çıkacaktı** (ve aynı saatte orada ölüp kalacaktı. Çünkü Allâh-u Te'âlâ'nın kazası ve hükmü reddedilemez)."

(Evet! Allâh-u Te'âlâ önce cihadı size farz kılıp, sonra Uhud'da sizi yardımsız bırakmıştır, ama bunu peygamberine ve dostlarına vermiş olduğu yardım sözünü bozmuş olduğu ya da onlara karşı özel ilgisini kesmiş olduğu için değil, aksine birçok hikmetler açığa çıksın diye,) **bir de Allâh göğüslerinizde** (ve kalplerinizde saklı) **bulunan** (niyet ve kasıtları, ihlâs ve nifâk) (ezelde gaybî olarak bilmişken,) **imtihan** (neticesinde ortaya çıkarıp, herkese belli) **etsin için ve kalplerinizde olan** (şeytanî vesvese ve kuruntular)ı **iyice seçip ayırsın diye** (yapmıştır)! **Zaten Allâh göğüslerin sahip olduğu şeyi**(; kalplerin barındırdığı tüm sırları, niyet ve inançları hakkıyla bilen bir) **Alîm'dir.**

155- (Ey Müslümanlar!) **İçinizden o kimseler ki,** (kâfir ve mümin olan) **o iki topluluk** (Uhud'da) **karşılaştığı gün geri dönmüşler;** **gerçekten şeytan onları, ancak** (evvelce) **kazanmış oldukları bazı** (kötü) **şeyler sebebiyle kaydırmak istemiştir.** **Andolsun ki; yine de şüphesiz Allâh** (özür dileyip tevbe ettikleri için) **onlardan** (kusurlarını) **affetmiştir.** **Muhakkak ki Allâh** (günahları çokça bağışlayan bir) **Gafûr'dur;** (tevbe fırsatı vermek için, peşinen azap etmeyen bir) **Halîm'dir.**

Bu âyet-i kerimeden anlaşıldığı üzere; Uhud'da Rasûlullah (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in merkezi terk etmeme hususundaki emrine karşı gelip ganimet peşine düşenlerin bu hataya düşmeleri, evvelce de bazı konularda şeytana itaat etmelerinden kaynaklanmıştır ki böylece şeytan, burada da onlara söz geçirebileceği ümidine kapılmış ve düşündüğünü gerçekleştirmiştir. Nitekim bir ibadet başka bir ibadete sevk ettiği gibi, bir günah da başka bir günaha sebebiyet verir. Ayrıca şeytan onlardan bazısına, evvelce işlemiş oldukları birtakım günahları hatırlatmış, bu yüzden onlar günahkâr vaziyette Allâh-u Te'âlâ'ya kavuşmak istememiş, cihadı tehir edip işlerini düzelterek kadar geri kalmayı, daha sonra makbul bir hal üzere tekrar cihad ederek şehit düşmeyi düşünmüşlerdir.

156- **Ey iman etmiş olan kimseler! O kişiler gibi olmayın ki; kendileri kâfir olmuşlardır ve** (kötü yoldaki) **kardeşleri hakkında, onlar yer(yüzün)de** (ticâret gibi bir nedenle) **dolaştıkları sırada** (kendiliklerinden öldükleri) **veya savaşa giden kimseler oldukları** (bir anda, düşmanlarınca öldürüldükleri) **zaman: "Bizim yanımızda bulunsalardı, ne ölürlük, ne de öldürülürlerdi!" demişlerdir!**

İşte sana! Neticede Allâh bunu onların kalplerinde büyük bir hasret (ve bir pişmanlık vesilesi) **yapacak,** (ama sizi bu gibi inançlardan ve sözlerden koruyacak)tır!

Allâh (istediğini) **yaşatır ve** (dilediğini) **öldürür.** (Yoksa ne evde kalmak insanı yaşatır, ne de sefere çıkmak adamı öldürür. Nitekim bazen Allâh-u Te'âlâ sefere ve cihada çıkanı yaşatır da, harbe gitmeyip evinde ikamet edenini öldürür.)

Allâh yapmakta olduğunuz şeyleri (hakkıyla görüp karşılığını verecek olan bir) **Basîr'dir.**

157- **Yemin olsun ki;** (düşmanlarınız tarafından) **Allâh yolunda öldürülürseniz yahut** (kendiliğinizden) **ölürseniz, elbette** (günahlarınız için) **Allâh'tan** (gelecek) **en ufak bir**

bağışlama ve (hakkınızdaki) pek az bir acıma (bile), o (kâfir ola)nların (hayatları boyunca) toplamakta oldukları (o alçak dünya maları)dan daha iyidir.

158- Andolsun ki; (herhangi bir nedenle) **ölseniz yahut öldürülseniz, elbette ancak,** uğruna her şeyinizi cömertçe feda ettiğiniz) **Allâh'a haşredilecek** (ve O'nun manevî huzuruna döndürülecek)**siniz.**

(O da size hak ettiğiniz karşılığı eksiksiz olarak verecek; iyilik sahiplerini hayırlarından dolayı mükâfatlandırarak, kötülerini de günahları yüzünden cezalandıracaktır. O'ndan başka sevap vermesi beklenen ya da azabı savuşturması umulan bir Zât mevcut olmadığına göre; dünyaya meyletmeyi bırakın da, O'nun tâatıyla amel ederek ve yolunda cihat ederek, sizi O'na manen yaklaştıracak ve rızasına ulaştıracak amelleri tercih edin!)

159- (Habîbim! Ümmetine karşı sana) Allâh'tan (bahşedilen) büyük bir (acıma ve) rahmet (sıfatı) nedeniyle (Uhud harbinde emrine karşı gelen) o kişilere (bile) yumuşak davrandın. (Faraza) eğer sen katı kalpli ve kötü huylu biri olsaydın, elbette (herkes senden kaçıp) etrafından dağılırlardı, (bu durumda ise, vazifesi olan hidâyet ve irşâd işi noksan kalırdı).

Artık (sana karşı yaptıkları yanlışları) onlardan affet, (Bana karşı yaptıklarından dolayı) kendileri için de mağfiret talep et! Bir de o (harple alâkalı konuda olduğu gibi, hakkında vahiy bulunmayan ve uygun gördüğün her) işte (gönüllerini hoş etmek için) onlarla istişarede bulun!

Ama (şûrâ neticesinde aklına bir şey yatar da onu yapmaya) azmedersen, o zaman (hakkında en faydalı olana muvaffak olabilmen için) Allâh'a tevekkül et!

Şüphesiz ki Allâh, (bütün işlerini Kendisine ısmarlayarak) **tevekkül edenleri sever** (ve onlara en doğruyu buldurur).

160- (Bedir'de yaptığı gibi) Allâh size (her nerede) yardım ederse, artık sizi yenecek hiçbir kimse yoktur.

Ama (Uhud'da yaptığı gibi) O sizden yardımını çekecek olursa, artık O'ndan sonra o size yardım edecek olan kişi de kimdir? (Bu gerçeği bilip buna böylece) inananlar ancak Allâh'a tevekkül etsin(ler)!

161- (Ganimet malı gibi emânetler hususunda ve kamu malında) hainlik yapmak hiçbir peygamber için olmuş (ve olacak bir şey) değildir. Kim (kamuya âit gelirlerden bir şey çalarak) hainlik yaparsa, hainlik ettiği o şeyi kıyamet günü (sırtında taşıyarak) getirecektir.

Sonra (hayırdan ve şerden) kazanmış olduğu şey(in karşılığı) herkese tastamam ödenecektir. Onlar (sevapları eksiltmek ve azapları artırılmak suretiyle herhangi bir) zulme de uğratılmayacaklardır.

162- Yoksa o (emirlere itaat ederek) Allâh'ın rızasının peşine iyice düşmüş olan (ve onu kazanmak için son derece gayret gösteren Muhacir ve Ensârdan bir) kimse, Allâh'tan (mükâfat beklerken, günahları yüzünden) büyük bir gazapla dönmüş bulunan ve barınağı cehennem olan (kâfir ve münafık) kişi gibi olur mu hiç?

(Dostlar sonsuz cennetlerde nimetlenirken,) **o (düşmanların ebedî mekânı olan cehennem) ne kötü varılacak yer olmuştur?**

163- O (Rablerinin rızasına tâbi olanlar olsun, gazabına uğraya)nlar (olsun, hepsi de) Allâh nezdinde (sevap ve azap hususunda farklı) derecelerin ve derekelerin sahipleridir. Allâh onların yapmakta olduğu şeyleri (hakkıyla görüp, karşılık verecek olan bir) Basîr'dir.

164- Andolsun ki; muhakkak Allâh inananlara karşı elbette büyük bir iyilikte

bulunmuştur; hani O, (melek ve cin türünden değil de, anlaşmaları kolay olsun için) **kendileri** (gibi Âdem nesli)nden olan **değerli bir peygamberi aralarında göndermişti ki, o O** (Allâh-u Sübhânehû)nun âyetlerini üzerlerine art arda okumaktadır, onları (maddî ve manevî pisliklerden) **tamamen arındırmaktadır, bir de kendilerine o** (yüce) **Kitab** (olan Kuran)ı ve **hikmeti**(; sünnet ve fıkhi) **öğretmektedir. Hâlbuki şüphesiz onlar daha önce elbette apaçık bir** (sapıklık ve) **dalâlet içinde bulunmuşlardı.**

165- (Bedir günü düşmanlarınız hakkında) **iki katına kesinlikle ulaşmış olduğunuz bir musibet** (şimdi Uhud'da) **kendinize isabet edince mi: "İşte bu nereden (başımıza geldi)?" dediniz.** (Habîbim!) **De ki: "O** (bozgun), **nefisleriniz**(e uyararak peygamberinizin emrini dinlemeyip merkezi terk etmeniz ve fidye karşılığı esirleri salmanız gibi suçlarınız) **tarafındandır. Şüphesiz ki Allâh her şeye** (hakkıyla gücü yeten bir) **Kadîr'dir**(, emrine uyanlara yardım etmek, karşı gelenlerden ise yardımını çekmek dâhil her şey O'nun kudreti dahilindedir)."

166- (Mümin ve kâfir) **o iki topluluk** (Uhud'da) **karşılaştığı gün size isabet etmiş olan o** (bozgunu andıran) **şey** (rastgele olmamış bilakis), **Allâh'ın izni**(; bilgisi ve kaderi)yle (meydana gelmiş)dir ve **O** (Allâh-u Te'âlâ), **inanınları** (meydana çıkarıp herkese) **bil**(dir)sin içindir...

167- **Bir de o münafıklık yapmış olan** (Abdullah ibni Übeyy ve arkadaş)ları(nı ortaya çıkarıp herkese) **bil**(dir)sin diyerdir! (Nitekim) **o** (münafık ola)nlara: **"Gelin! Allâh yolunda savaşın veya** (Allâh rızası taşıyorsanız, bari canlarınız ve mallarınız hakkında) **savunmada bulunun!"** denilmişti de, onlar: "(Biz sizin mücâdelenizi bir savaş olarak değil, ancak intihar olarak görüyoruz.) **Eğer** (onu) **bir savaş** (olarak) **bilseydik / (güzel bir şekilde) savaşma**(yı) **bilseydik / bir savaş (olacağını) bilseydik / elbette size tamamen tâbi olurduk!"** demişlerdi.

İşte o (sözü sarf ettikleri) **gün onlar, kendilerinin iman** (ashâbın)a olan **yakınlıklarındansa,** (yardım cihetinden ehl-i) **küfre daha yakındılar!**

(İman nâmına) **kalplerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylüyorlardı. Allâh ise onların gizlemekte oldukları** (münafıklıkları)nı **en iyi bilendir!**

(Zira müminler sonradan gördükleri birtakım emarelerle onların münafıklıklarını mücmel bir şekilde bilmekteyken, Allâh-u Te'âlâ onların nifaklarını da, diğer sırlarını da, tüm emellerini de, onların sebebiyet vereceği neticeleri de ezelf ilmiyle mufassal bir şekilde bilmektedir.)

168- **O** (münafık) **kimseler ki; kendileri** (savaşa gitmeyerek) **oturmuşlar da,** (Uhud'da şehit olan soy) **kardeşleri için: "Eğer** (harbe gitmeme hususunda) **bize itaat etselerdi,** (onlar da bizim gibi) **öldürülmeyeceklerdi!"** demişlerdi.

(Habîbim! Onları rezil etmek ve yalanlarını açıklamak için) **de ki:" O halde kendi canlarınızdan ölümü savuşturun** (de görelim bakalım)! **Eğer siz** (tedbirin takdiri bozacağı şeklindeki inancınızda) **doğru kimseler olduysanız** (, bunu ispat edin)"

Rivayete göre; münafıkların bu sözü sarf ettiği Uhud günü, orada şehit edilen müminler sayısınca yetmiş münafık, bilinen bir sebep yokken Medine'de kendiliklerinden öldüler!

169- (Habîbim!) **Sakın ha sen Allâh yolunda** (Bedir ve Uhud gibi muharebelere katılıp oralarda) **öldürülmüş olan kimseleri ölümler sanmayasın! Bilakis dirilerdir; Rableri katında rızıklandırılmaktadırlar.**

170- **Allâh'ın, fazlından kendilerine vermiş olduğu** (şehitlik şerefi, ebedi hayat ve cennet nimetleri gibi) **şeylerle ferahlanan kimseler olarak** (sonsuz nimetlere mazhar kılınmışlardır)!

Bir de (henüz şehit olamadıkları için) **arkalarından kendilerine kavuşmamış olan kimselerle ilgili** (olarak kendilerine bildirilmiş olan): **"Onlar üzerine hiçbir korku yoktur ve ancak onlar mahzun olacak değillerdir!" müjdesiyle sevinmektedirler!**

171- (Amellerine karşılık olarak) **Allâh'tan** (alacakları) **büyük bir** (sevap) **nimet(i) ve** (cemâlini görme gibi) **üstün bir faziletle müjdelenmektedirler, bir de şununla ki; gerçekten Allâh müminlerin ecrini boşa çıkarmayacaktır!**

İbni Abbâs (Radıyallâhu Anhümâ)dan rivayet edilen bir hadîs-i şerifte Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: "Uhud'da kardeşleriniz şehit olunca, Allâh onların ruhlarını birtakım yeşil kuşların içine yerleştirmiştir ki, böylece onlar cennet nehirlerine uğrayıp oranın meyvelerinden yemişler, sonra Arş'in gölgesinde asılmış olan altın kandillere dönmüşlerdir. Onlar yiyeceklerinin, içeceklerinin ve kaldıkları yerin güzelliğini görünce: 'Bizim cennette rızıklandırılan birtakım diriler olduğumuzu bizden taraf onlara kim ulaştırırsa ki, cihada karşı soğuk durmasalar ve harp anında korkup kaçmasalar?' demişler, Allâh-u Te'âlâ: 'Sizden taraf Ben onlara bu tebliği yaparım!' buyurmuş ve bu âyet-i celîleleri inzal buyurmuştur." (Rûhu'l-Furkan Tefsiri, no: 259, 4/344)

172- O (mümin) **kimseler**(in ecrini zayi etmeyecek tir) **ki;** (Uhud'daki) **o** (bozgun ve) **yara kendilerine isabet ettikten sonra** (, tekrar müşriklerle savaşa çağrıldıklarında) **Allâh'a ve o Rasûl'e tam manasıyla icabet etmişlerdir.**

Kendileri güzel amel işlemiş bulunan ve (peygamberin davetine uymamak gibi günahlardan) **hakıyla sakınmış olan bu kimseler için** (âhirette) **çok değerli pek büyük bir mükâfat vardır.**

Burada zikredilen icabet kıssası için, bu sûrenin 151. ayetine bakınız!

173- Öyle kimseler ki; (karşılaştıkları) **insanlar onlara :** **"Gerçekten o** (düşmanlarınız olan) **insanlar kesinlikle sizin için** (güç ve asker) **toplamışlardır.**

Artık onlardan korkun!" demişti de, bu onları inanç bakımından artırmış ve onlar:

"Bize yeten ancak Allâh'tır ve O, (bütün işlerin kendisine havale edileceği) **ne güzel** (bir) **Vekil olmuştur!" demişlerdi.**

174- Nihayet onlar (Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in emrini tutarak düşmanlara karşı çıkmış ve müşrikler de korkup gelemeyince,) **kendilerine** (öldürülme ve eziyet gibi) **hiçbir kötülük dokunmaksızın Allâh** (tarafın)dan (bahşedilen, imanda sebat ve düşmandan selâmet gibi, tarif edilemeyecek) **büyük bir nimet ve** (Bedr-i suğrâ panayırında kazandıkları) **üstün bir fazl(-u ticâret) ile** (Bedir'den) **dönmüşlerdir.**

Böylece (bu cesaretli çıkışlarıyla iki cihan saadetinin menbaı olan) **Allâh'ın rızasına hakıyla uymuşlardır. Zaten Allâh büyük bir fazl(-u kerem) sahibi** (olduğundan, bu kullarını kuvvetli iman, cihatta sebat ve düşmana karşı cüret gibi faziletlerle muvaffak etmiş)dir.

175- İşte size! Bu (şekilde Müslümanları korkutup cihattan geri bırakmak için kâfirlerin toplandığı haberini getiren), **şeytandı ki, o ancak** (münafık) **dostlarını korkutmaktaydı / o şeytan,** (sizi müşrik) **dostların**(ın yapacağı zarar)dan **korkutmaktaydı !!**

Artık onlardan korkmayın,(cihat emrime muhalefet hususunda) **Benden korkun! Eğer** (gerçekten) **mümin kimseler olduysanız,** (Benim dışımda hiçbir kuvvetten korkmamanız gerekir. Çünkü hakiki iman, Allâh korkusunu diğer korkulara tercih ettirir)!

176- (Habîbim!) Kâfirlik içinde koşuşmakta olan o kişiler(in sana karşı birleşme tehdidi) **seni üzmesin! Çünkü gerçekten onlar Allâh**(ın dostların)a (tehlike ve tehditten) **hiçbir şeyle**

asla zarar veremezler. (Onlar öyle azgın kimselerdir ki, en büyük merhamete sahip olan) **Allâh(-u Te'âlâ** gibi bir Zât), **kendileri için âhirette** (sevaptan) **bir haz** (ve hisse) **ayırmamak istiyor.** (Sevaptan mahrum olmaktan öte) **onlar için çok şiddetli pek büyük bir azap da vardır.**

O (mürted ve münafık) **kimseler ki; imana karşılık kâfirliği satın almışlardır, şüphesiz onlar** (kâfirliğe dönmekle) **Allâh'a** (noksanlık ve ziyandan) **hiçbir şeyle asla zarar veremezler.** (Onlar ancak kendilerine zarar vermektedirler, zira iman ederek ebedi mükâfata nail olabileceken, inkârı seçmeleri yüzünden) **onlar için çok acı verici pek büyük bir azap da vardır.**

Sakin ha o kâfir olmuş kimseler, onlara mühlet vermemizin, gerçekten kendi nefisleri için bir iyilik olduğunu zannetmesin! Biz ancak günah bakımından artış kaydetsinler diye onlara (uzun ömür ve) **mühlet veriyoruz. Alçaltıcı pek büyük bir azap da onlar içindir** (ki, böylece o azap içerisinde sürekli aşağılanacaklardır).

179- (Ey asr-ı saadette yaşayan Müslümanlar ve münafıklar!) **Allâh müminleri, o üzerinde bulunduğunuz** (İslâm hükümlerinden eşit olarak istifâde etmenizi sürekli kılacak) **şey üzere** (ve herkese yarayan karışık bir halde) **asla bırakacak değildir! Neticede O,** (ancak samimi Müslümanların dayanabileceği imtihanlarla) **pisi temizden ayıracaktır.**

Ama Allâh sizi (kalplerde bulunan kâfirlik ve imanla alâkalı) **gayba asla muttali kılacak** (ve sizi onlardan haberdâr edecek) **değildir. Velâkin Allâh,** (bazı gaybî meseleleri bildirmek için, müstakil olarak) **rasûllerinden başlayıp,** (onlara tâbi olma hasebiyle veli kullarından) **dilediğini seçer.**

O halde siz Allâh'a ve peygamberlerine (samimiyetle) **inanın! Eğer** (gerçekten) **inanırsanız ve** (münafıklıktan) **iyice sakınırsanız, sizin için** (kadri takdir edilemeyecek derecede) **çok kıymetli pek büyük bir ecir** (ve mükâfat) **vardır.** (Âlûsî, Şihâb, Ebussu'ûd)

Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem), ümmetinden kendisine inanacakların ve inkâr edeceklerin suretlerinin kendisine gösterildiğini açıklayınca, münafıklar: "Muhammed, henüz yaratılmamış olan mümin ve kâfirlerin bile kendisine gösterildiğini söylüyor, hâlbuki biz yanında duruyoruz da bizi bile tanımıyor!" diye alay ettiler. Bunu duyan Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) minbere çıkıp hamd-ü senada bulunduktan sonra: "Birtakımlarının durumu nicedir ki; benim ilmim hakkında ileri geri konuşmuşlar, sizinle kıyamet arasında olacıklardan bana ne sorarsanız, mutlaka onu size bildiririm!" buyurdu. Bunun üzerine Allâh-u Te'âlâ bu âyeti indirerek, kullarını belirsizlik içinde bırakmayacağını, bir zaman için münafıkları rezil etmese de, sonunda Uhud vakası gibi imtihanlarla herkesi ortaya çıkaracağını açıkladı. (Hâzîn)

180- Allâh'ın, fazl(-u ihsan)ından kendilerine vermiş olduğu şeyle cimrilik yapa(rak zekât ve hayra mâni ola)n **kimseler, sakın ha o** (cimrilik huyu)nu **kendileri için bir iyilik sanmasın! Bilakis o** (cimrilik, kendilerine azabı celbedeceğinden,) **onlar için büyük bir şerdir.**

O kendisiyle cimrilik ettikleri şey kıyamet gününde mutlaka (yılan şeklinde) **boyunlarına iyice dolacaktır.**

(Zaten Allâh-u Te'âlâ'nın onların yardımına ihtiyacı yoktur. Zira) **göklerin ve yerin mirası ancak Allâh'a aittir.** (Nitekim kâinat helâk olduğunda, o zamana kadar herkesin sahip olduğu tüm değerler Allâh-u Te'âlâ'ya kalacaktır.)

Allâh (cömertlik ve cimrilik dâhil) **yapmakta olduğunuz şeyleri**(n görünen ve görünmeyen tüm yönlerini çok iyi bilen ve karşılığını verecek olan bir) **Habîr'dir.**

181- Andolsun; Allâh kesinlikle işitmiştir o (Yahudi) **kimselerin sözünü ki: "Şüphesiz Allâh fakirdir, bizlerse zenginleriz!" demişlerdir. Söylemiş olduklarını da,** (bundan evvel) **haksız yere peygamberleri öldürmelerini de** (unutmayıp, hesabını sormak üzere amel

deFTERlerine) **muHakkak yazacağız ve (onlara): "Tadin (bakalim) o yakıcı azabı!" buyuracağız.**

Bir kere Ebû Bekir (Radiyallâhu anh) Yahudilerin dershanesine girdiğinde, Fenhâs isimli bir hahamın başına toplandıklarını görmüş ve ona: "Yazık sana! Ey Fenhâs! Allâh'tan kork ve Müslüman ol! Vallahi sen Muhammed'in, Tivrât'ta bahsedilen peygamber olduğunu bilmektesin!" demişti ki Fenhâs: "Ey Ebû Bekir! Vallâhi bizim Allâh'a ihtiyacımız yoktur! Aksine O bize muhtaçtır! O'nun bize yalvardığı kadar biz O'na yalvarmıyoruz! Biz O'ndan daha zenginiz! Eğer O bize muhtaç olmasaydı, sizin adamınızın sandığı gibi bizden ödünç istemezdi. Ayrıca O size faizi yasaklarken bize faiz teklif ediyor. Zengin olan faiz verir mi?" deyince, Ebû Bekir (Radiyallâhu anh) hiddetlenerek onun suratına şiddetli bir tokat indirdi ve: "Ey Allâh düşmanı! Aramızda antlaşma olmasaydı, yemin olsun ki senin boynunu vururdum!" dedi. Bunun üzerine Fenhâs Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)e gidip Hazret-iSiddîk'ı şikâyet edince, Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) onu çağırıp niçin böyle yaptığını sordu. O: "Ya Rasûlellâh! Çok büyük bir laf etti, ben de Allâh için kızıp token yapıştırdım!" deyince Fenhâs söylediği lafı inkâr etti. İşte Allâh-u Te'âlâ Ebû Bekir (Radiyallâhu anh)ı tasdik mâhiyetinde bu âyeti indirdi.

182- (Ey azabı hak eden Yahudi!) **İşte sana! Bu (azap), ellerinizin (evvelce işleyerek) sunmuş olduğu (kâfirlik ve peygamberleri öldürmek gibi kötü) şeyler nedeniyledir, bir de şüphesiz ki Allâh kullarına (haksız yere ceza vererek) hiç mi hiç zulmedici değildir.** (Dolayısıyla bu azap bir zulüm eseri olmayıp, tamamen adalet gereğidir.)

183- (Allâh-u Te'âlâ hakkında bu şekil yakışıksız sözler sarf eden kınanmış şahıslar) **o (Kâ'b ibni Eşref ve Mâlik ibni Sayf gibi Yahudî) kimselerdir ki: "Şüphesiz Allâh (Tivrât'ta) bize emretmiştir ki; biz hiç bir peygambere inanmayacağız, tâ ki o bize kendisini (gökten inen) o ateşin (yakıp kül ederek) yiyeceği bir kurban getirinceye kadar!" demişlerdir.**

(Habîbim!) **de ki: "Benden önce birçok peygamberler size (bu kurban hâricinde nice) apaçık delilleri de, (özellikle kurban mucizesiyle ilgili) söylemiş olduğunuz şeyi de muhakkak getirmişti; peki ya niçin onları öldürmüştünüz? Eğer siz(: 'Biz sana, bu mucizeyi görmediğimiz için inanmıyoruz! şeklindeki sözünüzde) doğru kimseler duysanız(, onlara neden inanmadınız?)!"**

184- (Habîbim!) **Eğer o (Yahudi ve müşrik ola)nlar seni yalanladılarsa, (bu seni tedirgin etmesin, zira) gerçekten senden önce de nice değerli rasûller yalancı sayılmıştı ki onlar (ümmeTlerine) apaçık mucizeler, (İbrâhîm (Aleyhisselâm)ın sahifeleri gibi, hüküm İhtiva etmeyip, sadece vaaz-u nasihat içeren) zeburlar ve (şeri'at hükümlerini açıklayan) nurlandırıcı / nurlu / kitaplar getirmişlerdi.**

185- **Her (can taşıyan) nefis ölümü tadıcıdır.** (İşte ölüm sonrası inkarcılar karşılıksız kalmayacaktır. Bazıları bir zaman için dünyada yaptıklarının yanlarına kâr kaldığını zannetse de, iyi-kötü tüm yaptıklarınıza verilecek) **karşılıklarınız size ancak (kabirlerinizden kalkacağınız) kıyamet günü tamamıyla ödenecektir.**

İşte (o zaman) her kim o (cehennem) ateş(in)den uzaklaştırılır da cennete girdirilirse, muhakkak ki o kurtulmuş (; umduğuna ulaşıp, korktuğundan emin olmuş)tur.

O en alçak (dünya) hayat(ının lezzet ve yıldızları) ise, aldatıcı bir (menfaat ve geçici bir) yaşantıdan başkası değildir.

186- **Andolsun ki; gerçekten mallarınız ve canlarınız hususunda mutlaka İmtihan olunacaksınız!**

(Allâh-u Te'âlâ sizi maddî musibetlere uğratarak ve Kendi yolunda harcama teklifleriyle muhatap kılarak, bir de; cihada çıkma, öldürülme, esir alınma ve yaralanma gibi tehlikelere maruz bırakarak, imtihan eden birinin yaptığı muameleye tâbi tutacaktır ki, bu sayede hak üzere sebat edip etmeyeceğiniz herkes nezdinde açığa çıkacaktır.)

Yemin olsun ki; sizden önce kendilerine kitap verilmiş olan (Yahudi ve Hristiyan)lardan da, o şirk koşmuş bulunan kimselerden de kesinlikle (Rasûlüllâh (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)i tenkit, İslâm'ı lekeleme, kâfirleri kışkırtma ve inanacak kişileri engelleme gibi) birçok eziyet duyacaksınız.

Eğer (onların eziyetlerine) sabrederseniz ve (Allâh-u Te'âlâ'nın emrine karşı gelmekten) hakkıyla sakınırsanız, işte sana! Şüphesiz ki bu (sabır ve takvâ), azmedilmesi gereken işlerdendir.

187- Vaktâ ki Allâh kendilerine kitap verilmiş olan o (Yahudi ve Hristiyanlar içindeki âlim) kimselerin (yeminlerle desteklenmiş) kuvvetli sözünü almıştı ki:

"Kasem olsun; elbette o (kitaplarındaki tüm gerçekleri, özellikle de Muhammed (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) in peygamberliği konusu)nu insanlara mutlaka açıklayacaksınız ve bunu gizlemeyeceksiniz!"

Onlar ise (sözlerini tutacak yerde) onu sırtlarının arkasına atmışlardı da buna karşılık pek az bir pahayı satın almışlardı.

İşte (Allâh'a verdikleri sözü bozmaya karşılık) satın almakta oldukları o (dünyalık) şey ne kadar da kötü olmuştur!

Bu âyet-i kerimeden anlaşıldığına göre; dinî ilimleri açıklamak farz olup, zâlimlere kolaylık sağlamak, gönüllerini hoş etmek ve hediyelerini beklemek gibi bozuk gayelerle din işlerinden bir şeyi gizlemek haramdır. Bu yüzden Ali (Radiyallâhu anh): "Allâh-u Te'âlâ âlimlerden öğretim sözü almadıkça, câhillerden öğrenme sözü almamıştır!" buyurmuş, Ebû Hureyre (Radiyallâhu anh) da: "Allâh-u Te'âlâ'nın Ehl-i Kitaptan aldığı söz olmasaydı, size bu kadar çok hadis nakletmezdim!" buyurduktan sonra bu âyet-i kerimeyi okumuştur.

Hasen (Radiyallâhu anh)ın: "Allâh-u Te'âlâ'nın, ehl-i ilimden aldığı ahd-ü mîsâk olmasaydı, sormakta olduğunuz şeylerin birçoğuna cevap vermezdim!" şeklindeki beyanı da, bu âyet-i kerîmede Ehl-i Kitaptan alındığı beyan edilen sözün, bu ümmetin âlimlerine de şâmil olduğuna işaret etmektedir.

188- (Habîbim!) Sakın sanma o kimseleri ki, (hakkı gizleyip bâtılla karıştırma gibi,) yapmış oldukları (kötü) şeylerle sevinmektedirler, bir de onlar (sözde durmak, doğru konuşmak ve hakkı açıklamak gibi) yapmadıkları (iyi) şeylerle de övülmeyi severler; artık sakın sen zannetme ki onlar azaptan kurtulacak bir yerdedirler. Üstelik çok acı verici büyük bir azap onlar içindir.

189- (Var etmek, yok etmek, diriltmek, öldürmek, azap etmek ve sevap vermek dâhil tüm konularda) göklerin ve yerin mülkü(; hükümrânlık ve yönetimi) ancak Allâh'a aittir. Allâh her şeye (hakkıyla gücü yeten bir) Kadîr'dir.

190- Göklerin ve yerin (yoktan) yaratılmasında (ve kendilerinde bulunan eşsiz sanat eserlerinde), geceyle gündüzün birbirini takibinde / gece ile gündüzün (renklerinin karanlık ve aydınlık olarak farklılık arz etmesinde, sürelerinin de mevsimlere göre bazen artıp bazen eksilerek) ihtilaf edişinde /, şüphesiz ki (his ve vehim karışıklıklarından arınmış bulunan) hâlis akıllara sahip kimseler için elbette nice pek büyük âyetler vardır(ki; onlardan her biri Allâh-u Te'âlâ'nın varlığını, birliğini, ilim ve kudretinin mükemmelliğini göstermektedir),

191- O (hâlis akıl sahibi) **kimseler ki; ayakta duranlar, oturanlar ve yanları üzere** (yaslanmış) **bulunanlar hâlinde kişiler olarak Allâh'ı sürekli zikrederler ve** (bu zikir neticesinde kalpleri uyanır da) **göklerle yerin yaratılışı hakkında iyice düşünürler**(, sonra bu tefekkür sayesinde, Allâh-u Te'âlâ ile aralarından perdeler kalkarak şu münâcâtlarda bulunurlar):

"Ey Rabbimiz! Sen işte bun(ca mahluk)u(, mükellefler Seni bilip kulluk ederek manevi civarında ebedî hayata nail olacakları bir yaşam sahasına sahip olsunlar diye halkettin, yoksa boş yere, gayesiz ve) **bâtıl bir şey olarak yaratmadın!** (Boş yere bir şey yaratmaktan ve abesle iştigalden) **tenzih Sana!**

Öyleyse (mahlûkatın hakkında tefekkürü bırakmamız ve emirlerini terketmemiz durumunda hak edeceğimiz) **o** (cehennem) **ateşin(in) azabından bizi koru!**

192- Ey Rabbimiz! Gerçekten Sen kimi o ateşe girdirirsen, muhakkak ki onu(, rezilliği hak ettiği için) **alçak etmişindir. Zaten** (inkâr eden) **o zâlimler için yardımcılarından hiçbir kimse yoktur.**

193- Ey Rabbimiz! Şüphesiz biz: 'Rabbimize inanın!' diye imana çağırın (Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) ve Kur'ân gibi) **yüce bir münâdî duyduk da** (ona) **hemen inandık!**

Rabbimiz! Öyleyse bizim için (büyük) **günahlarımızı bağışla**, (küçük günahlarımızı vesâir) **kötü işlerimizi de bizden ört ve bizi**(m canlarımızı) **iyi kullarla birlikte**(; peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihler zümresine dâhil olarak) **vefat ettir!**

194- Ey Rabbimiz! Peygamberleriyle birlikte bize vaad etmiş olduğun şeyi(; sevap ve nusreti) **ver bize! Kıyamet gününde de rezil etme bizi! Şüphe siz ki Sen** (müminlere sevap vermek ve dualarını kabul etmek hususunda kendilerine vermiş olduğun) **sözü bozmazsın!"**

195- Bunun üzerine Rableri (bu arzularını yerine getireceğine dâir vaadde bulunmak üzere) **onlara hakkıyla icabet etmiştir ki:**

"Şüphesiz Ben; erkek veya kadın, içinizden hiçbir amel edenin yaptığını (karşılıksız bırakarak) **zayi etmeyeceğim. (Zaten) bir kısmınız diğer bir kısımdan** (doğmakta)**dır**(, ayrıca İslâm kardeşliği yönünden de aranızda tam bir irtibat vardır, Bu yüzden sevap bakımından sizi ayırmıyacağım)!"

İşte o kimseler ki, (din için vatanlarından ve yakınlarından) **hicret etmişlerdir**, (doğup büyüdükleri) **yurtlarından çıkartılmışlardır**, (sövülüp dövülerek ve malları yağma edilerek) **Benim yolumda eziyete uğratılmışlardır**, (kâfirlerle) **savaşmışlardır ve** (cihat yolunda şehit olarak) **öldürülmüşlerdir; yemin olsun ki** (büyük günahlardan sakınmaları hâlinde) **muhakkak onlardan kötü işlerini**(; küçük günahlarını) **örteceğim** (ve kalplerinden izlerini dahi sileceğim, yerine de sevaplar yerleştireceğim), **bir de andolsun; Allâh katından büyük bir mükâfat olarak kesinlikle onları öyle değerli cennetlere girdireceğim ki**, (köşklarinin ve ağaçlarının) **altlarından sürekli ırmaklar akmaktadır! Zaten güzelliğin ta kendisi olan sevap sadece Kendi katında bulunan ancak Allâh'tır.**

196- (Ey ümmet-i Muhammed'den olma şerefine ermiş kişi!) O kâfir olmuş kimselerin (sahip oldukları geniş imkânlarla, güvenlik ve zenginlik içinde) **şehirlerde dönüp dolaşması sakın seni aldatmasın!**

197- (Onların bu imkânları, âhirette kaçırarak olduklarına nispetle ve müminler için orada hazırlananlara nazaran) pek az bir meta'dır. Sonra barınakları ise ancak cehennemdir, o ne kötü döşek olmuştur!

Vahidî (Rahimehullâh)ın rivayetine göre; âyeti kerimede bahsi geçen kâfirlerden maksat; Mekke ehlinin müşrikleridir. Ferrâ gibi bazı ulemâya göreyse; Yahudilerdir. Maddî sıkıntılarla boğuşan bazı müminler, kâfirlerin bolluk içinde yüzdüğünü, ticaret için uzun yolculuklara çıkıp çok mal kazandıklarını görünce: 'Allâh-u Te'âlâ'nın düşmanları, gördüğümüz bunca nimetler içerisindeyken, biz açlıktan ve zorluktan helâk olmuş durumdayız!' demişlerdi ki, bu âyet-i celîle inerek onları teselli buyurdu.

198- Lâkin o kimseler ki; (şirke düşmemek için) **Rablerinden hakkıyla sakınmışlardır, onlar için Allâh tarafından bir ilk ziyafet olmak üzere, içinde ebedi olarak kalacakları cennetler vardır ki;** (köşklarinin ve ağaçlarının) **altlarından sürekli ırmaklar akmaktadır. Allâh katında bulunan** (sonsuz mükâfat)lar **ise** (iman edip amel-i sâlih işleyen) **iyi kullar için,** kötülerin sahip olduğu az ve fâni imkânlardan) **daha iyidir.**

199- Şüphesiz Ehl-i Kitaptan öylesi vardır ki; (sizden korkarak değil de,) **Allâh'a karşı** (derin saygı duyan) **huşu'** sahibi kimseler olarak **Allâh'a da, size indirilmiş olan** (Kur'ân)a **da, kendilerine indirilmiş bulunan** (İncil ve Tevrât)a **da elbette inanmaktadır.**

Onlar Allâh'ın âyetlerin(i gizlemey)e karşı az bir paha satın almaz (ve diğerleri gibi rüşvet ve menfaat karşılığı Allâh'ın kitabını değiştirmeye kalkışmaz)lar!

İşte sana! Onlar ki, Rableri katında (özellikle vaad olunduıkları iki kat) **ecirleri onlara aittir.**

Muhakkak ki Allâh, hesabı çok çabuk gören bir Zât'tır! (Zira O, herkesin ne yaptığını ve ne tür bir karşılık hak ettiğini bütün teferruatıyla bildiği için, bu hususta düşünüp taşınmaya ve vakit harcamaya ihtiyacı duymaz!)

Câbir (Radıyallâhu anh)dan rivayet edildiğine göre; İslâm'ı kabul etmiş olan Habeşistan kralı Necâşî vefat edince, Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) sahâbe-i kirâmı toplayıp onun gıyabî cenaze namazını kıldırmıştır. Bunun üzerine münafıklar: "Şu adama bakın ki; hayatında hiç görmediği dinsiz bir Hristiyanın cenaze namazı kıldırıyor!" deyince, Allâh-u Te'âlâ bu âyet-i celîleyi indirerek, Ehl-i Kitabın hepsinin eşit olmadığını, içlerinden İslâm'ı seçen, kıymetli vasıflara sahip kimseler bulunduğunu beyan etmiş, bu arada da kâfir türleri içinde en çirkin olan münafıklara tarizde bulunmuştur.

Âyet-i celîlenin, evvelce İsâ (Aleyhisselam)ın dini üzere bulunup sonra Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)e iman eden kırk kişi hakkında nazil olduğu, ayrıca Abdullah ibni Selâm ve arkadaşları gibi, Yahudilerden İslâm'a giren bir cemaat hakkında nüzulü de rivayetler arasındadır.

200- Ey iman etmiş olan kimseler! (İbadetlerin meşakkatlerine ve başınıza gelen zorluklara) **sabredin,** (Allah düşmanlarıyla cihat ederken) **sabır yarışında** (onlara) **galip gelin,** (cihada hazır bir şekilde) **atlarınızı bağlı tutarak sınırlarda nöbet bekleyin ve Allâh(-u Te'âlâ'nın emirlerine karşı çıkmak)tan hakkıyla sakının! Tâ ki siz** (korktuklarınızdan kurtulup, tüm arzularınıza kavuşarak) **felâha erebilesiniz!**

KUR'ÂN'I MECÎD
VE
TEFSİRLİ
MEÂL-İ ÂLÎSÎ

Mahmud Ustaosmanoğlu